

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีการแข่งขันกันสูงเช่นในปัจจุบัน ส่งผลให้โลกก้าวสู่ยุคแห่งเทคโนโลยีและเครื่องจักรกล ทำให้ “ควายที่เคยอยู่คู่กับเกษตรกรไทย” ถูกลดบทบาทลงอย่างสิ้นเชิง มีผลให้จำนวนประชากรกระบือในประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วในแต่ละปีที่ผ่านมา ปัญหาดังกล่าวถือเป็นเรื่องเร่งด่วนระดับชาติที่ไม่ควรถูกมองข้าม และต้องได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว ด้วยวิธีการเพิ่มจำนวน และการอนุรักษ์เพื่อพัฒนากระบือทั้งรูปแบบวิถีชีวิตการเลี้ยง การดูแล และการคัดเลือกพันธุ์จากความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เริ่มถูกสืบทอดหายไป คนเลี้ยงกระบือในปัจจุบันมักคุ้นเคยและเข้าใจผิดว่า “การผสมพันธุ์กระบือเพียงอย่างเดียวคือการปรับปรุงพันธุ์” แท้จริงแล้วการปรับปรุงพันธุ์สัตว์นั้นต้องประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ การคัดเลือกและการจับคู่ผสมพันธุ์กระบือในลักษณะต่างๆ จากการขาดความรู้ความเข้าใจดังกล่าวนี้นำไปสู่ผลให้กระบือในปัจจุบันมีขนาดเล็ก กระแกร็น เต็บโตช้า มีรูปร่างและโครงสร้างไม่ตรงตามสายพันธุ์ มีประสิทธิภาพการสืบพันธุ์ต่ำ ซึ่งเกิดจากปัญหาเลือดชิดในฝูง ลักษณะเช่นนี้เป็นการทำลายพันธุกรรมกระบือของประเทศไทย รวมทั้งทำลายองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์และคัดเลือกพันธุ์กระบือ หรือสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทย ทำให้เสียโอกาสในการสืบทอดภูมิปัญญาในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุกรรมกระบือจากคนที่มีประสบการณ์ เช่น นายฮ้อย (พ่อค้ากระบือ) ปราชญ์ ชาวบ้าน ที่ขาดคนรับการถ่ายทอด และนับวันจะยิ่งถูกสืบทอดหายไปตามกาลเวลา หรือคนรุ่นใหม่ไม่ได้รับการถ่ายทอด จึงไม่รู้จักลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกระบือไทยในแต่ละด้าน ความเสียหายดังกล่าวไม่อาจคิดเป็นมูลค่าได้ โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านการคัดเลือกพันธุ์กระบืองามด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นความรู้ และทักษะที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมายาวนาน ผ่านวิธีการลองผิดลองถูกมาช้านาน จนเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธา จนสามารถสังเคราะห์ได้องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาในการอนุรักษ์และคัดเลือกพันธุ์กระบือเพื่อถ่ายทอดเป็นประสบการณ์ต่อไป

การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุกรรมกระบือด้วยวิธีการคัดเลือกกระบือที่มีลักษณะดีเด่นต่างๆ เช่น ลักษณะกระบืองามตามอุดมคติ ลักษณะกระบือเพื่อใช้ทำพันธุ์ และลักษณะกระบือเพื่อใช้ในการผลิตเนื้อ จึงเป็นการส่งเสริมความรู้และสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยภูมิปัญญาใหม่ ที่อาศัยต้นทุนที่มีอยู่จากองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของประเทศ ที่สร้างรากฐานให้เข้มแข็ง เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จะเป็นทางออกในมิติใหม่จากองค์ความรู้ที่เกิดจากชาวบ้านที่เป็นนักวิจัยในพื้นที่ เป็นนักวิทยาศาสตร์จากการสังเกต จดจำ และทดลองด้วยตนเอง ได้ผ่านการลองผิดลองถูก จากการปฏิบัติจริงภายใต้สภาวะแวดล้อม และทรัพยากรของวัฒนธรรมในชุมชนนั้นๆ ค้นคว้าวิจัย เพื่อให้ได้กระบือที่มีลักษณะตรงตามที่ต้องการเพื่อนำไปประกวดแข่งขัน ใช้งาน และผลิตลูกกระบือที่มีลักษณะดีตรงตามความต้องการ จนได้เป็นตำราที่ตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อๆ มา เกิดการผสมผสานในระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคม คนกับสัตว์ คนกับทรัพยากรธรรมชาติ และสมควรถูกนำไปเผยแพร่เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการเพิ่มจำนวนและอนุรักษ์พันธุ์กระบือได้ การศึกษาวิจัยด้านภูมิปัญญาการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุกรรมกระบือจากกลุ่มเกษตรกรที่มีการเลี้ยงกระบือในจังหวัดนครพนม ซึ่งเลี้ยงกระบือจำนวนมากเป็นอันดับที่ 6 ของประเทศ (คิดเป็น 5.09 เปอร์เซ็นต์ของประเทศ, 6.97 เปอร์เซ็นต์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 18.32

เปอร์เซ็นต์ของเขต 4) จากรายงานของกรมปศุสัตว์ ในปี พ.ศ. 2555 พบว่า จังหวัดนครพนม มีการเลี้ยงกระป๋องทั้งหมด จำนวน 62,802 ตัว และมีการเลี้ยงกระป๋องมากในเขตลุ่มน้ำสงคราม ได้แก่ อำเภอสว่างนคร มีการเลี้ยงกระป๋องมากที่สุด จำนวน 11,857 ตัว และมีกระป๋องอย่างหนาแน่น เฉลี่ย 7.0 ตัวต่อครัวเรือน รองลงมาเป็น อำเภอนาหว้า และอำเภอเมือง (กรมปศุสัตว์, 2555) เขตพื้นที่ดังกล่าวมีการเลี้ยงอย่างหนาแน่น เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wet land) ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพานในเขตอำเภอนงนุช จังหวัดอุดรธานี แล้วไหลผ่านเข้าไปในเขตจังหวัดสกลนคร จังหวัดหนองคาย และไหลย้อนไปทางด้านทิศตะวันออกเข้าเขตจังหวัดนครพนม ในเขตอำเภอนาหว้า อำเภอสว่างนคร และไหลลงแม่น้ำโขงที่ตำบลไชยบุรี อำเภอท่าอุเทน วิถีชีวิตของเกษตรกรในลุ่มน้ำสงครามจึงมีความผูกพันกับการทำนา ร่วมกับการเลี้ยงกระป๋องมาแต่บรรพบุรุษ (ธนวัฒน์ และคณะ, 2552) มีวิธีการเลี้ยงกระป๋องแบบดั้งเดิม และอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการคัดเลือกพันธุ์กระป๋องที่มีความเป็นเอกลักษณ์ และความสวยงาม ซึ่งเห็นได้จากการได้รับรางวัลชนะเลิศยอดเยี่ยม (Grand Champion) กระป๋องพื้นเมืองเทศเมีย ถ้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากการประกวดกระป๋องในงานกระป๋องและโคเนื้อแห่งชาติ (ที่จังหวัดขอนแก่น และอุดรธานี) ประจำปี 2555 และ 2556 โดยเฉพาะในหมู่บ้านดอนสมอ มีกระป๋องงามกว่าหมู่บ้านอื่น เพราะกระป๋องมีรูปร่างใหญ่ และสูง ยาว และกระป๋องของหมู่บ้านเคยได้รับรางวัลมาแล้วหลายตัว และเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2553 ก็มีกระป๋องพ่อพันธุ์ของนายหาญณรงค์ วรราช และนายทองมี วรราช ได้รับรางวัลชนะเลิศและรองชนะเลิศ จากการประกวดกระป๋องในงานเกษตรลุ่มน้ำโขง ครั้งที่ 13 ประจำปี 2553 ของจังหวัดนครพนม และรางวัลชนะเลิศพ่อพันธุ์กระป๋องรุ่นใหญ่ในงานเกษตรอีสาน จังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2554 ทั้งนี้ เป็นการยืนยันทางวิชาการว่าลุ่มน้ำสงครามของจังหวัดนครพนม เป็นแหล่งผลิตกระป๋องที่มีรูปร่างสวยงามสมส่วน พันธุ์กรรมดี มีความสวยงามตรงตามมาตรฐานสากล มีเอกลักษณ์เฉพาะ และควรค่าต่อการศึกษาภูมิปัญญาเหล่านี้เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นมรดกและภูมิปัญญาของชาติต่อไป

ดังนั้น เพื่อเป็นการประมวลองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยง การคัดเลือกและผสมพันธุ์กระป๋อง ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระป๋องในด้านต่างๆ (ได้แก่ ลักษณะกระป๋องตามอุดมคติ กระป๋องเพื่อใช้พันธุ์ และกระป๋องเพื่อใช้ผลผลิตของเกษตรกรในลุ่มน้ำสงคราม) โดยเฉพาะการคัดเลือกกระป๋องที่มีพันธุ์กรรมดีเด่นในลักษณะต่างๆ หรือการคัดทั้งลักษณะต้องห้ามหรือกาลกิณี นอกจากนี้ ยังเป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรแต่ละราย ทั้งในเรื่องของประสบการณ์ ภูมิการศึกษา แหล่งข้อมูลความรู้ ภูมิปัญญาที่มี ทักษะที่เกี่ยวกับการเลี้ยง การคัดเลือก และการผสมพันธุ์กระป๋อง เป็นต้น ซึ่งข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวนี้ จะถูกนำมาใช้ศึกษาเพื่อจำแนกถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลใน การอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระป๋องปลักของเกษตรกรแต่ละราย เพื่อนำมาใช้เป็นโมเดลต้นแบบสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผน การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระป๋องร่วมกับการใช้เทคโนโลยีในการปรับปรุงพันธุ์สัตว์สมัยใหม่ พร้อมทั้งช่วยในการกำหนดทิศทาง และนโยบายในการพัฒนาพันธุ์กระป๋องให้มีความถูกต้องสอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ มีความเหมาะสม และตรงกับความต้องการของเกษตรกรมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการเพิ่มจำนวนประชากรกระป๋อง และกระป๋องประกวด เพื่อพัฒนาอาชีพการเลี้ยงกระป๋องให้เป็นมรดกของชาติต่อไป

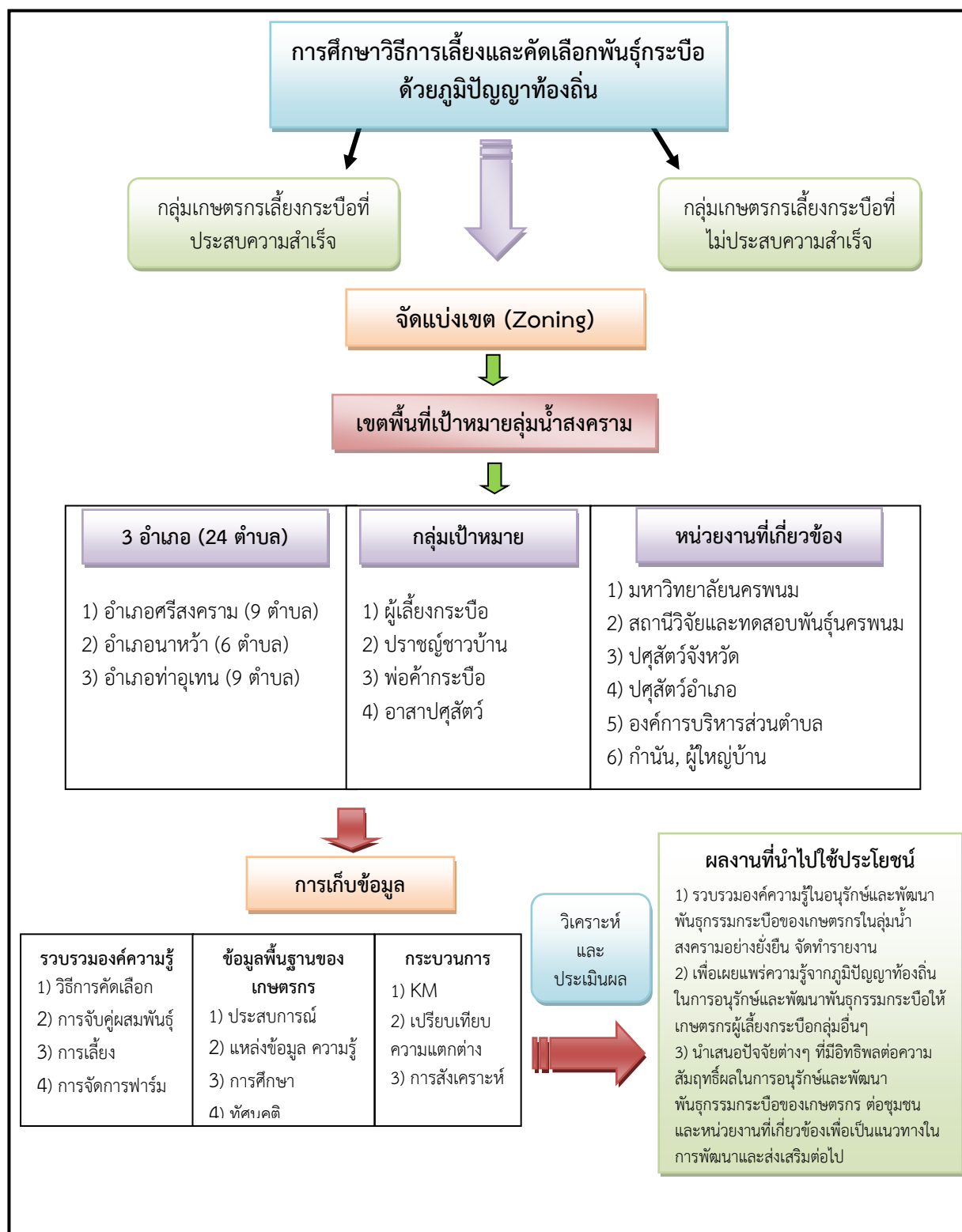
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นจากกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ ปราชญ์ชาวบ้าน พ่อค้ากระบือ อาสาปศุสัตว์ ผู้รู้ และผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในลุ่มน้ำสงครามของจังหวัดนครพนม
- 1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความยุติธรรมในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักของเกษตรกร (เช่น ประสบการณ์ ระดับศึกษา ระดับความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะเฉพาะตัวของเกษตรกรแต่ละครัวเรือน ทศนคติ และภูมิปัญญาที่มี เป็นต้น) ในลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลัก จากกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ พ่อค้ากระบือ ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาปศุสัตว์ ผู้รู้ และเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือเพื่อการประกวดในงานเทศกาลต่างๆ ทั้งที่เคยได้รับรางวัล และไม่ได้รับรางวัล เกษตรกรที่เลี้ยงกระบือเพื่อใช้เป็นพันธุ์ และเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือเพื่อผลผลิต ในเขตลุ่มน้ำสงคราม 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอศรีสงคราม อำเภอนาหว้า และอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม โดยการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เกษตรกรทั้งกลุ่มและรายบุคคล แบบมีส่วนร่วม รวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรแต่ละราย ได้แก่ วิธีการเลี้ยง การจัดการประสบการณ์ ภูมิการศึกษา แหล่งข้อมูลความรู้ ภูมิปัญญาที่มี ทศนคติที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยง วิธีการคัดเลือกและการผสมพันธุ์กระบือ เป็นต้น เก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในช่วงปีการผลิต 2557 ถึง 2558

ภาพที่ 1.1 แนวคิดในการทำวิจัย (Conception framework) เกี่ยวกับการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงและคัดเลือกพันธุ์กระป๋องปลักของเกษตรกรในเขตลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.4.1 ได้ข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้จากการถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น จากกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋อง พ่อค้า ประชาชนชาวบ้าน อาสาปศุสัตว์ ผู้รู้ และผู้มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระป๋องที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกระป๋องปลักในลุ่มน้ำสงครามของจังหวัดนครพนม สามารถนำไปเผยแพร่และใช้เป็นโมเดลต้นแบบในการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงกระป๋องในพื้นที่อื่นๆ ได้
- 1.4.2 ได้ข้อมูลพื้นฐานที่ทำให้ทราบถึง สถานะภาพ รูปแบบ ปัญหา และอุปสรรค ตลอดจนสามารถจำแนกปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวเกษตรกร ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระป๋องของเกษตรกร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาให้เกษตรกรเลี้ยงกระป๋องเพิ่มขึ้น
- 1.4.3 เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปสู่การศึกษาวิจัยต่อยอดในการปรับปรุงพันธุ์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กระป๋องของประเทศไทย
- 1.4.4 องค์ความรู้ที่ได้สามารถนำไปเผยแพร่ และส่งเสริมให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องพื้นที่อื่น

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

2.1 ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ที่นำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาของมนุษย์ หรือ ภูมิปัญญา คือ พื้นความรู้ของปวงชนในสังคมนั้น ๆ และปวงชนในสังคม ยอมรับรู้ เชื่อถือ เข้าใจร่วมกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular wisdom) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกตคิดวิเคราะห์จน เกิดปัญหา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่อง ความรู้ ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นศาสตร์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ ต้นไม้ พืช สัตว์ แมลง และสิ่งมีชีวิต เฉพาะถิ่น ฉะนั้นย่อมมีลักษณะจำเพาะ มีการคัดเลือก คัดทิ้งพันธุ์สัตว์ เฉพาะถิ่นที่สั่งสมและพัฒนาเป็น ส่วนหนึ่งโดยเฉพาะการทำลายระบบนิเวศท้องถิ่น เช่นการปรับเปลี่ยนที่อยู่หรือที่ทำกินจึงเป็นการทำลาย องค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่มีคุณค่าให้สูญหายไป (ยศ, 2544) ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นพื้นฐานของ องค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของ คนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในการตัวของผู้นั้นเอง หากมีการสืบ ค้นหาเพื่อศึกษา และนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุค ตามสมัยได้

ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิ ปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะ ช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การ จัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญามีความเด่นชัดใน หลายด้านเช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการ จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอก ลักษณะและภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการ เรียนรู้ เลือกรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้ สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย โดยใช้สติปัญญาสั่งสมความรู้อย่างแพร่หลาย ผสมผสาน ความกลมกลืนระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมการประกอบอาชีพ และกระบวนการ เหล่านี้มาจนหลายชั่วคนซึ่งจะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ นั้น เกิดจากการเรียนรู้และสั่งสม ประสบการณ์เป็นระยะเวลายาวนาน โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การปรับตัวและแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต จนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น มักมีความหมายตรงกันข้ามกับภูมิปัญญาสากล หรือตรงกันข้ามกับ วิทยาศาสตร์ตะวันตก ความเป็นสากล ความทันสมัย ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่พัฒนามาจากสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัย หรือเอกชนซึ่งใช้วิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์จากพื้นฐานที่ไม่ได้เกิดจากสภาพแวดล้อมของ

ชนบท แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่พัฒนามาจากสภาพแวดล้อมใกล้ตัว รู้จักตนเอง รู้จักทรัพยากร และความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมที่อยู่ในวิถีชีวิตแล้วนำมาแก้ปัญหา และเรียนรู้ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นๆ และอาจใช้ความรู้จากภายนอกมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการปฏิบัติจริง

2.1.2 องค์ความรู้ภูมิปัญญานายฮ้อยโค-กระบือ

“นายฮ้อย” เป็นภาษาถิ่นที่เรียกกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ในการค้าขายและมักเรียกตามชื่อประเภทสินค้า บุคคลที่ค้าโค-กระบือจึงถูกเรียกขานว่า “นายฮ้อยโค-กระบือ” เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชน เนื่องจาก **ประการแรก** มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของคนในชุมชน **ประการที่ 2** มีบทบาทในการสืบสานและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเลี้ยง และคัดเลือก คัดทิ้งโค-กระบือที่มีลักษณะดีและไม่ดี และถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ให้คนรุ่นใหม่ **ประการที่ 3** มีบทบาทในการอนุรักษ์พัฒนาพันธุ์กรรมโค-กระบือ ฉะนั้นการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาของนายฮ้อยโค-กระบือ ต้องมีความเข้าใจรายละเอียดดังนี้ (ประยงค์ และคณะ, 2548)

1) นายฮ้อยโค-กระบือ มีองค์ความรู้ ประสบการณ์ในการเลี้ยง การรักษา และการเลือกซื้อโค-กระบือที่ดี และไม่ดี เพราะก่อนที่จะมาเป็นนายฮ้อยต้องมีการเรียนรู้มาจากบรรพบุรุษ มีการเลี้ยงโค-กระบือตั้งแต่ยังเด็กและมีใจรักในการเลี้ยงโค-กระบือ ทำให้มีความผูกพันมาแต่กำเนิด

2) ธรรมชาติของการถ่ายทอดพันธุ์กรรม เช่น หากพ่อ-แม่กระบือที่มีลักษณะดี จะสามารถถ่ายทอดลักษณะที่ดีของมันให้ลูกได้ หรือหากพ่อหรือแม่มีลักษณะไม่ดีบางลักษณะอาจถ่ายทอดลักษณะนั้น ให้ลูกของมันได้เช่นกัน

2.2 สถานการณ์การผลิตกระบือในประเทศไทย

ปัจจุบันการเลี้ยงกระบือในประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ซึ่งเห็นได้จากรายงานสถิติจำนวนกระบือในประเทศไทย พบว่า ในปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยมีกระบือทั้งหมด จำนวน 1,617,358 ตัว อยู่ในการเลี้ยงดูของเกษตรกร จำนวน 451,283 ครัวเรือน และในปี พ.ศ. 2557 จำนวนกระบือลดลงเหลือเพียง 840,064 ตัว (ลดลงมากถึง 48 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนกระบือทั้งหมดในปี พ.ศ. 2545) อยู่ในการเลี้ยงดูของเกษตรกร จำนวน 185,702 ครัวเรือน ดังตารางที่ 2.1)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นพื้นที่ที่มีการเลี้ยงกระบือมากที่สุดในประเทศไทย พื้นที่ดังกล่าวมีการเลี้ยงกระบือทั้งหมด จำนวน 611,775 ตัว (คิดเป็น 73 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนกระบือทั้งหมดในประเทศไทย) ซึ่งอยู่ในการเลี้ยงดูของเกษตรกร จำนวน 159,439 ครัวเรือน (คิดเป็น 86 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือทั้งหมดในประเทศไทย; ดังตารางที่ 2.1) จังหวัดอุบลราชธานีมีการเลี้ยงกระบือมากที่สุด จำนวน 82,088 ตัว (เกษตรกรจำนวน 22,888 ราย) รองลงมาคือจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ สกลนคร และบุรีรัมย์ ตามลำดับ (กรมปศุสัตว์, 2557)

จังหวัดนครพนม เป็นจังหวัดที่มีการเลี้ยงกระบืออยู่เป็นจำนวนมากจากรายงานของกรมปศุสัตว์ พบว่า ในปี พ.ศ. 2557 จังหวัดนครพนม มีการเลี้ยงกระบือทั้งหมด จำนวน 46,378 ตัว (ซึ่งกระจายอยู่ในการเลี้ยงดูของเกษตรกร จำนวน 10,553 ครัวเรือน) และเป็นอันดับที่ 6 ของประเทศ (คิดเป็น 5.5 เปอร์เซ็นต์ของประเทศ, และอันดับที่ 6 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) โดยอำเภอศรีสงครามมีการเลี้ยงกระบืออย่างหนาแน่นและมีกระบือ จำนวน 9,924 ตัว (เฉลี่ย 6.21 ตัวต่อครัวเรือน) รองลงมาเป็น อำเภอนาหว้า (มีกระบือจำนวน 7,811 ตัว; เฉลี่ย 4.16 ตัวต่อครัวเรือน) อำเภอเมือง (มีกระบือจำนวน 7,811

ตัว; เฉลี่ย 4.06 ตัวต่อครัวเรือน) อำเภอท่าอุเทน (มีกระบือจำนวน 4,771 ตัว; เฉลี่ย 3.88 ตัวต่อครัวเรือน) อำเภอนาแก (มีกระบือจำนวน 4,275 ตัว; เฉลี่ย 5.92 ตัวต่อครัวเรือน) อำเภอธาตุพนม (มีกระบือจำนวน 3,592 ตัว; เฉลี่ย 3.57 ตัวต่อครัวเรือน) อำเภอโพนสวรรค์ (มีกระบือจำนวน 3,039 ตัว; เฉลี่ย 6.65 ตัวต่อครัวเรือน) อำเภอปลาปาก (มีกระบือจำนวน 2,300 ตัว; เฉลี่ย 4.12 ตัวต่อครัวเรือน) อำเภอวังยาง (มีกระบือจำนวน 1,582 ตัว; เฉลี่ย 5.05 ตัวต่อครัวเรือน) อำเภอเรณูนคร (มีกระบือจำนวน 1,302 ตัว; เฉลี่ย 3.92 ตัวต่อครัวเรือน) และอำเภอนาทม (มีกระบือจำนวน 617 ตัว; เฉลี่ย 7.71 ตัวต่อครัวเรือน) ตามลำดับ (ดังตารางที่ 2.1; กรมปศุสัตว์, 2557)

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบจำนวนกระบือในจังหวัดนครพนม ปี พ.ศ. 2556 กับ 2557

รายการ	ปี 2556			ปี 2557		
	จำนวน กระบือ (ตัว)	เกษตรกร (ครัวเรือน)	เฉลี่ย (ตัว/ครัวเรือน)	จำนวน กระบือ (ตัว)	เกษตรกร (ครัวเรือน)	เฉลี่ย (ตัว/ครัวเรือน)
ทั้งประเทศ	877,364	194,508	4.51	840,064	185,702	4.52
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	639,304	165,714	3.86	611,775	159,439	3.84
จังหวัดนครพนม	43,505	9,503	4.58	46,378	10,553	4.39
เมืองนครพนม	6,291	1,538	4.09	7,195	1,770	4.06
ปลาปาก	1,888	464	4.07	2,300	558	4.12
ท่าอุเทน	4,235	1,077	3.93	4,771	1,229	3.88
บ้านแพง	1,336	241	5.54	1,078	194	5.56
ธาตุพนม	3,170	914	3.47	3,592	1,007	3.57
เรณูนคร	3,589	748	4.80	1,302	331	3.93
นาแก	7,378	1,246	5.92	4,275	1,392	3.07
ศรีสงคราม	8,206	1,694	4.84	9,924	1,597	6.21
นาหว้า	3,696	716	5.16	7,811	1,879	4.16
โพนสวรรค์	2,334	590	3.96	3,039	457	6.65
นาทม	623	81	7.69	617	80	7.71
วังยาง	759	194	3.91	1,582	313	5.05

ที่มา: กรมปศุสัตว์ (2557)

2.3 ความสำคัญของลุ่มน้ำสงครามต่อการเลี้ยงกระบือในจังหวัดนครพนม

2.3.1 ลุ่มน้ำสงคราม

ลุ่มน้ำสงคราม เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำโขง ซึ่งมีต้นกำเนิดอยู่บนเทือกเขาภูพาน เขตอำเภอทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี แล้วไหลผ่านอำเภอบ้านดุง และจังหวัดสกลนคร แล้ววกขึ้นไปอำเภอโซ่พิสัย จังหวัดหนองคาย ต่อจากนั้นไหลเลียบเส้นแบ่งเขตจังหวัดหนองคายและสกลนครไปบรรจบกับแม่น้ำโขง ที่อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม มีลำน้ำสาขาของแม่น้ำ ได้แก่ ห้วยน้ำเย็น ห้วยน้ำอูน ห้วยชี ห้วยน้ำเมา และห้วยคำแก้ว เป็นต้น ในฤดูฝน (เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม) พื้นที่ลุ่มน้ำจะมีน้ำขังประมาณ 960 ตารางกิโลเมตร (600,000 ไร่) ในฤดูแล้ง (เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคม) ช่วงต้นแม่น้ำ จะมีน้ำน้อยมาก เนื่องจากไหลออกแม่น้ำโขงหมด จะเริ่มมีน้ำนองคลองและเห็นเป็นลำน้ำไหลในช่วง 75

กิโละเมตร ช่วงท้ายน้ำซึ่งเริ่มเป็นที่ราบใหญ่ของแอ่งสกลนครไปจนบรรจบแม่น้ำโขง มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อปีประมาณ 1,200 - 2,100 มิลลิเมตร (กรมชลประทาน, 2558)

ลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 3,065.6 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,916,001 ไร่ ทิศเหนือจรดลำห้วยในลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำโขง ทิศตะวันออกจรดแม่น้ำโขง ทิศตะวันตกอยู่ในแนวบรรจบของห้วยคลองกับลุ่มน้ำสงคราม ส่วนทางทิศใต้อยู่แนวบรรจบห้วยน้ำอูนกับลุ่มน้ำสงคราม จากช่วงกลางลำน้ำไปจนถึงปากน้ำไชยบุรี มีความต่างระดับของลุ่มน้ำสงครามเพียง 1 เมตร ทำให้สายน้ำสงครามตอนล่าง ไหลระบายไปอย่างเชื่องช้า ลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง มีลำน้ำสาขาต่างๆ เช่น ลำน้ำอูน ยาม เมา ลำห้วยอ้วน ชาง คลอง ฮี และลำห้วยสายเล็กๆ อีกหลายสาย ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการเลี้ยงกระบือ เพราะมี ซึ่งมีลักษณะพิเศษ คือ ในช่วงฤดูฝน พื้นที่ลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง จะกลายเป็น ทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ เนื่องจากระดับน้ำในแม่น้ำโขงจะดันน้ำเข้ามาในแม่น้ำสงคราม และน้ำจะหลากเข้าท่วมพื้นที่ราบลุ่ม ตามแนวลำน้ำสงคราม และลำห้วยสาขา ทำให้บริเวณที่ราบลุ่ม ของแม่น้ำสงคราม มีสภาพกลายเป็น ทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ มีลักษณะคล้าย กับทะเลสาบเขมร กินพื้นที่ประมาณ 500,000-600,000 ไร่ น้ำที่หลากเข้ามา จะท่วมพื้นที่ราบลุ่ม ของแม่น้ำสงคราม ประมาณ 4 เดือน คือ เดือนมิถุนายน-เดือนกันยายน หลังจากนั้น น้ำในป่าบุงป่าทามจะแห้งลง มีลักษณะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งลักษณะดังกล่าวข้างต้น เป็นระบบนิเวศที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะถิ่น ซึ่งชาวบ้านเรียกพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วม ลักษณะนี้ว่า “พื้นที่ป่าบุงป่าทาม” โดยแม่น้ำสงครามไหลผ่าน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอดำรงวิทยะปาลณ์ อำเภอนาหว้า และอำเภอศรีสงคราม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรกระบือหนาแน่นมากที่สุด ในจังหวัดนครพนม (ดังภาพที่ 2.1)

ภาพที่ 2.1 แสดงพื้นที่แม่น้ำในจังหวัดนครพนม

ที่มา : สำนักงานจังหวัดนครพนม (2556)

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระป๋องปลักด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกร
ในลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม

2.3.2 การเลี้ยงกระบือในกลุ่มน้ำสงคราม

พื้นที่อำเภอท่าอุเทน อำเภอศรีสงคราม และอำเภอนาหว้าของจังหวัดนครพนม เป็นพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรกระบือหนาแน่นมากที่สุดของจังหวัดนครพนม (กระบือ 22,506 ตัว คิดเป็น 49 เปอร์เซ็นต์ของกระบือทั้งหมดในจังหวัดนครพนม; มีเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ 4,705 ราย คิดเป็น 45 เปอร์เซ็นต์ของผู้เลี้ยงกระบือทั้งหมดในจังหวัดนครพนม) เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมทุกปี ไม่สามารถทำการเพาะปลูกพืชได้ในช่วงฤดูฝน มีต้นไม้น้อยและไม้หน่ออื่นๆ ขึ้นอยู่ทั่วไป มีการเลี้ยงกระบือแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) การเลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงาน และ 2) การเลี้ยงกระบือประกวด กระบือสวยงาม ดังนี้

1) การเลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงาน เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงกระบือควบคู่กับอาชีพการทำนา ส่วนใหญ่เลี้ยงในพื้นที่นาข้าวหลังเก็บเกี่ยว ในช่วงเดือนธันวาคม ถึงกรกฎาคม แต่ในพื้นที่ที่นานาปรังในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม ก็จะนำกระบือไปเลี้ยงบริเวณป่า และมีฟางข้าวเป็นอาหารหยาบสำรองในช่วงฤดูแล้งที่ไม่มีหญ้าธรรมชาติ ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายนของทุกปี เกษตรกรนิยมเลี้ยงกระบือรวมกันและแบบปล่อยรวมฝูงขนาดใหญ่ โดยปล่อยพ่อพันธุ์คุมฝูงตามธรรมชาติ ซึ่งใช้อัตราส่วนกระบือพ่อพันธุ์ต่อแม่พันธุ์ 1: 20-25 ตัว และพ่อพันธุ์ที่ใช้คุมฝูงมีอายุ 3.5-4 ปีขึ้นไป และไม่มีการเปลี่ยนพ่อพันธุ์กระบือคุมฝูง จึงทำให้กระบือเกิดเลือดชิดในฝูง มีขนาดเล็ก แคระแกร็น เกษตรกรนิยมใช้มูลกระบือเป็นปุ๋ยในการปลูกผัก และจะจำหน่ายกระบือเมื่อกระบือมีอายุมาก มีปัญหาสุขภาพและมีความจำเป็นนำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่จะขายให้พ่อค้าที่มารับซื้อในหมู่บ้าน หรือบอกผ่านนายหน้าในหมู่บ้าน (ธนะพัฒน์ และคณะ, 2552)

ภาพที่ 2.2 สภาพพื้นที่เลี้ยงกระบือในกลุ่มน้ำสงคราม
ที่มา: สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครพนม (2556)

2) การเลี้ยงกระบือสวยงาม กระบือประกวด มีเพียงกลุ่มเดียวคือกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ หมู่ที่ 1 ตำบลท่าบ่อสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม โดยพื้นที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ราบสูงล้อมรอบด้วยการทำการเกษตรทำนา ปลูกยางพารา เป็นหลักอาชีพหลักมีอาชีพเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม ประกอบกับมีวัฒนธรรมประเพณีที่มาจากเผ่าไทแสกที่ชอบเลี้ยงกระบือ ซึ่งในอดีตมีกระบือที่เลี้ยงในหมู่บ้านมากกว่า 1,000 ตัว แต่เป็นกระบือพื้นเมืองที่มีขนาดรูปร่าง และโครงสร้างตัวเล็ก จำหน่ายได้ในราคาเพียง 3000-4000 บาท/ตัว ต่อมาปี พ.ศ. 2546 ได้จัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงโค กระบือ บ้าน

ดอนสมอ มีสมาชิกจำนวน 20 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเลี้ยงกระบือในหมู่บ้านให้มีขนาดตัวที่ใหญ่ขึ้น และจากการออกไปศึกษาดูงาน และเข้าร่วมชมการประกวดกระบือในเวทีต่างๆ ทำให้รู้ว่ากระบือที่ชนะเลิศในการประกวดต่างๆ จะมีราคาสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับกระบือที่เลี้ยงในหมู่บ้าน และในปี พ.ศ. 2554 ได้จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ กลุ่มและจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ-กระบือบ้านดอนสมอ มีสมาชิก 75 ราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบือให้มีขนาดรูปร่างใหญ่ มีความสวยงามตามอุดมคติของกระบือไทย เพื่อนำไปประกวดกระบือสวยงาม และแข่งขันในเวทีต่างๆ เพื่อเพิ่มมูลค่า จึงทำให้สร้างชื่อเสียงกระบือลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม ที่ได้รางวัลชนะเลิศทั้งระดับภาค และระดับประเทศมา (สำนักงานปศุสัตว์อำเภอศรีสงคราม, 2558; ตารางที่ 2.2)

ตารางที่ 2.2 ประวัติกระบือและรางวัลที่ได้รับของกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ

พ.ศ.	เพศ	รางวัลที่ได้รับ	หน่วยงานที่ได้รับรางวัล
2550	ผู้	ชนะเลิศ	ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์ควายไทยค่ายพระยอดเมืองขวาง จังหวัดนครพนม
2553	ผู้	ชนะเลิศ	งานเกษตรลุ่มน้ำโขง ครั้งที่ 13 มหาวิทยาลัยนครพนม
	เมีย	อันดับที่สาม	งานเกษตรลุ่มน้ำโขง ครั้งที่ 13 มหาวิทยาลัยนครพนม
	เมีย	ชนะเลิศ	งานวันเกษตรภาคอีสาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	เมีย	ชนะเลิศ	งานกระบือและโคเนื้อแห่งชาติ ณ ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ นครราชสีมา
2555	ผู้	ชนะเลิศ	งานวันเกษตรภาคอีสาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	ผู้	ชนะเลิศ	งานประจำปีทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุดรธานี
	ผู้	อันดับสอง	งานเทศกาลควายไทย จังหวัดอุทัยธานี
	เมีย	อันดับสาม	งานประจำปีทุ่งศรีสองเมือง จังหวัดอุดรธานี
2556	ผู้	ชนะเลิศยอดเยี่ยม	งานโคเนื้อและกระบือแห่งชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	ผู้	ชนะเลิศ	งานประกวดกระบือโลก ครั้งที่ 10 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
2557	ผู้	ชนะเลิศ	งานกระบือแห่งชาติ ม.ขอนแก่น
	ผู้	ชนะเลิศ	งานประกวดกระบือและโคเนื้อ จังหวัดอุบลราชธานี
2558	ผู้	ชนะเลิศ	งานกระบือแห่งชาติครั้งที่ 19 มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	ผู้	อันดับสอง	งานกระบือไทยสู่อาเซียน ครั้งที่ 2
	-	ชนะเลิศ	เครือข่ายสัตว์พันธุ์ดีกรมปศุสัตว์ ระดับประเทศ ประเภทอนุรักษ์พันธุ์สัตว์พื้นเมืองชนิดกระบือ
	-	ชนะเลิศ	สถาบันเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ประเภทกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ ประจำปี 2558

ที่มา: สำนักงานปศุสัตว์อำเภอศรีสงคราม (2558)

ภาพที่ 2.3 กระบือลุ่มน้ำสงครามที่ได้รับรางวัลในงานประกวดต่างๆ
ที่มา: สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครพนม (2556)

2.4 ภูมิปัญญาในการคัดเลือกพันธุ์กระบือไทย

การศึกษาวิธีการคัดเลือกพันธุ์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรรายย่อย เพื่อจำแนกถึงปัจจัยต่างๆ ที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือลุ่มน้ำสงครามของเกษตรกร จึงเป็นการส่งเสริมความรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยภูมิปัญญาใหม่ อาศัยต้นทุนที่มีอยู่จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมของประเทศ ที่สร้างรากฐานให้เข้มแข็ง จะเป็นทางออกในมิติใหม่ องค์ความรู้ที่เกิดจากชาวบ้านที่เป็นนักวิจัยพื้นที่ เป็นนักวิทยาศาสตร์จากการสังเกต ซึ่งในขณะนั้นไม่รู้อาการคัดเลือกและผสมพันธุ์กระบือด้วยวิธีการดังกล่าวจะให้ผลเป็นเช่นไรแต่ได้จากการสังเกตลักษณะที่แสดงออก (Phenotype) มาในรุ่นลูก หรือรุ่นหลานของกระบือเหล่านั้นที่เกิดขึ้น เกษตรกรได้ผ่านการทดลองดู จากการปฏิบัติจริงภายใต้สภาวะแวดล้อม และทรัพยากรในระบบนิเวศน์ของวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ จากการค้นคว้าวิจัยด้วยตนเอง จนได้เป็นองค์ความรู้ที่ตกผลึกและได้รับการส่งสมถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไป เกิดการผสมผสานในระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคม คนกับสัตว์และคนกับทรัพยากรธรรมชาติ เพราะเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่ได้คัดสรรจากการพิสูจน์ว่าได้ผลจริง และสมควรในการเผยแพร่ให้นำไปใช้หรือนำไปประยุกต์ใช้ในแต่ละพื้นที่ได้ (จินตนา, 2545)

จากรายงานของ กิตติ (2553) พบว่า การคัดเลือกพันธุ์กระป๋องเป็นองค์ความรู้ และทักษะที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ และการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมายาวนาน และเป็นภูมิปัญญาเฉพาะตัวบุคคล ซึ่งปัจจุบันองค์ความรู้ในการคัดเลือกกระป๋องมีหลายด้าน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) การคัดเลือกกระป๋องงามตามอุดมคติ หรือลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกระป๋องไทย ต้องดูที่ ออ่งคอ จูดขน ขื่อเท้า สีขน และหนัง เป็นต้น

2) การคัดเลือกกระป๋องสำหรับเป็นพ่อแม่พันธุ์

2.1) การคัดเลือกกระป๋องเพศผู้สำหรับทำเป็นพ่อพันธุ์ คือ ต้องเป็นกระป๋องที่มีลักษณะงามตามอุดมคติ โดยการคัดเลือกจะดูองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

2.1.1 ส่วนหน้าตา หัว เขา สอดคล้องกับความงามตามอุดมคติ กระป๋องที่หน้าบางเหมือนกระป๋องเพศเมียจะไม่นำมาใช้เป็นพ่อพันธุ์

2.1.2 สี ขน และหนัง สีเช่นเดียวกับกระป๋องงามตามอุดมคติและนิยมพ่อพันธุ์ที่หนังหนา มากกว่าหนังบาง ส่วนใหญ่เห็นว่าพ่อพันธุ์ที่มีกำหนดสูงคือพ่อพันธุ์ที่มีสีเข้มกว่าซึ่งน่าจะเป็น เพราะมีฮอร์โมนเพศมากกว่า

2.1.3 อุปนิสัย อารมณ์ กระป๋องพ่อพันธุ์ต้องดูแลฝูง ต้อนฝูง ไม่ชนตัวเล็กกว่า ที่สำคัญต้องเชื่อง แต่ไม่เชื่องซึม ไม่ดุร้าย ไม่เปรี้ยวเกินไป และไม่ทำร้ายกระป๋องตัวอื่น

2.1.4 โครงสร้างลำตัว กระป๋องพ่อพันธุ์ ที่โครงสร้างใหญ่ (อีสานใช้คำว่า หนังหนา ลำใหญ่) กระดูกใหญ่ ลำตัวกว้าง ยาวและลึก รูปร่างลำสัน บึกบึน คอค่อนข้างยาว หัวไหล่และอกนูนเด่นชัด ลักษณะต่างๆ เหล่านี้ ปราชญ์ภูมิปัญญา เชื่อว่าพ่อพันธุ์จะถ่ายทอดลักษณะได้ดีกว่าแม่พันธุ์ เห็นได้จากแม่พันธุ์ตัวเล็ก ถ้าใช้พ่อพันธุ์ที่มีลักษณะดีผสมพันธุ์แล้วจะได้ลูกที่มีลักษณะภายนอกเหมือนพ่อมากกว่าแม่

2.1.5 ท่าทางการยืน การเดิน ขาและเล็บ ต้องมีท่าทางการยืนการเดิน ไม่แตกต่างกับกระป๋องงามตามอุดมคติ ขา หน้า และขาหลัง ต้องใหญ่แข็งแรงทั้ง ขา โดยเฉพาะ ขาหลัง ต้องสามารถรับน้ำหนักได้ดีเวลาพ่อ พันธุ์ขึ้นผสมพันธุ์ เล็บเท้า (กีบ) เหมือน กระป๋องตามอุดมคติ

2.1.6 ลึงค์ พ่อพันธุ์ลึงค์ต้องรัดติดหน้าท้องตรงไม่คดปลายลึงค์หย่อนเล็กน้อย กระป๋องที่ปลายลึงค์ดำ จะเลี้ยงไม่เชื่อง บังคับไม่ได้

2.1.7 อันทะ พ่อพันธุ์ที่ให้ลูกดี ลูกอันทะต้องใหญ่และเสมอกันไม่บิด เบี้ยวกระป๋องที่อันทะบิดถ้าใช้เป็นพ่อพันธุ์จะมีนิสัยดื้อไม่เชื่อฟังถ้าอันทะหรือไข่เล็ก (กลุ่มภาคใต้) จะไม่มี กำลังผสมแม่พันธุ์และยังเชื่อว่าถ้าพ่อพันธุ์ลูกอันทะบิดนิสัยที่ไม่ดีของพ่อก็ลูกได้ เกษตรกรภูมิปัญญาจังหวัดขอนแก่นกล่าวว่าตามที่เคยเลี้ยงพ่อพันธุ์ถ้าผู้สามารถฝึกหัดให้พ่อพันธุ์ขึ้นผสม (ทับ) ติดต่อกันได้ถึง 3 ครั้ง ลูกที่เกิดมาจะเหมือนพ่อมาก

2.2) การคัดเลือกกระป๋องเพศเมียสำหรับทำพันธุ์ มีลักษณะดังนี้

2.2.1 หน้าตาหัวเขา แม่พันธุ์ที่ดีจะหน้ายาว หน้าบาง คอเล็ก และส่วนใหญ่เห็นว่ากระป๋องที่มีเขากางเรียกเขาหลวมตัวจะให้ลูกถี่เลี้ยงลูกดี

2.2.2 สีขนและหนังไม่แตกต่างกับกระป๋องตามอุดมคติ

2.2.3 ท่าทางการยืนการเดินไม่แตกต่างจากกระป๋องในอุดมคติ

2.2.4 อุปนิสัย และอารมณ์ แม่พันธุ์ที่ดีจะให้นมลูกดี เลี้ยงลูกเก่ง เชื่อง มีวงรอบการเป็นสัดสม่ำเสมอ และให้ลูกปละตัว

2.2.5 โครงสร้างลำตัว ส่วนใหญ่กระป๋องที่มีขนาดปานกลาง ไม่ใหญ่ ไม่สูงเกินไป จะให้ลูก
ถึ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะร่างกายมีความสมบูรณ์เร็วกว่ากระป๋องที่มีโครงสร้างใหญ่

2.2.6 ท้อง ช่วงท้องใหญ่ ลำตัวยาว กว้าง มองจากด้านหลังท้องไม่หย่อนมาก

2.2.7 ก้น แม่พันธุ์ที่ให้ลูกดี ด้านท้ายต้องลาดพอดี (สะโพกลาดเอียง) กระดูกเชิงกราน
กว้าง

2.2.7 ขา และเล็บ (กีบ) แม่พันธุ์ดี จะขาเล็ก หน้าบาง ข้อมาเล็ก ต่างจากกระป๋องพ่อพันธุ์

3) การคัดเลือกกระป๋องงาน การคัดเลือกกระป๋องเพื่อใช้งาน ประชาชนผู้มีปัญญามีหลักการดังนี้

3.1) น้ำตา หัวหู เขา คอ กระป๋องใช้งานดีหน้าค่อนข้างยาว หน้าบาง ไม่หน้าสั้น มีหูเล็กและ
ตั้ง ถ้าหูตกจะแสดงถึงความขี้เกียจ (ประสบ, 2527) ลักษณะเขา แม้ไม่เกี่ยวกับการใช้งานโดยตรงแต่เกี่ยว
กับคนเลี้ยง ดังนั้น กระป๋องงานก็ต้องมีเขางามเหมือนกระป๋องงามตามอุดมคติ ยกเว้นหาไม่ได้ก็จำเป็นที่จะ
ใช้ กระป๋องที่มีเขาแบบอื่นๆ ขอให้ใช้งานได้ ลักษณะคอ ต้องเป็นคอปลาหม้อหรือคองูสิงห์ คือคอเป็นรูป
สามเหลี่ยม ไม่หนาไม่ยาวมาก เวลาใส่แอกแล้วจะไม่หลุดง่าย

3.2) อุปนิสัยอารมณ์นับว่ามีความจำเป็นมากสำหรับกระป๋องงาน กระป๋องที่จะมาฝึกใช้งานจะ
ได้ รับการเอาใจใส่ดูแลและสังเกตพฤติกรรมตั้งแต่เล็กกระป๋องที่มีนิสัยเชื่องท่าทางฉลาดและเป็นมิตรกับ
เจ้าของจึงจะถูกเลือกนำมาฝึกเพื่อใช้งาน

3.3) โครงสร้างลำตัว ลำตัวยาว หน้าอกกว้างเต็ม ไหล่ใหญ่ หลัง แบนและกว้าง ส่วนใหญ่เห็น
ว่ากระป๋องทำงานดี ไม่ใช่อ้วนเพราะนอกจากอ้วนแล้วยังเวลาทำงานก็จะร้อนเร็วทำงานไม่ทน

4) การคัดเลือกกระป๋องโดยการดูลักษณะกาลกิณี หรือลักษณะอัปมงคลที่ไม่พึงประสงค์ ถือเป็น
ลักษณะที่ไม่เป็นมงคล จะส่งผลไม่ดีต่อผู้เลี้ยงอย่างรุนแรง บางอย่างก็จะเป็นลักษณะที่อวัยวะทำให้ดูไม่
สวยงาม หรือไม่เหมาะกับการใช้งาน และมักจะถูกปฏิเสธการเลี้ยง และห้ามการซื้อขาย หรือเมื่อมีการซื้อ
ขาย ก็จะไม่ไ้ราคาและมักจะถูกฆ่าเพื่อเป็นอาหารมากกว่าพันธุ์ คนที่มีอาชีพซื้อขายกระป๋องงาม หรือซื้อ
ขายกระป๋องงาน ในสมัยก่อน ถ้าเปลือยโผล่ หรือถูกหลอกให้ซื้อ กระป๋องที่มีลักษณะต้องห้าม จะถือว่าเป็น
การเสียเหลี่ยมนักเลงกระป๋อง

5) การคัดเลือกกระป๋องตามคำสอนโบราณ (คำโสก หรือ โฉลกกระป๋อง) โสก หรือ โฉลก
หมายถึงถูกต้องดีงามหรือเหมาะสม (ประจักษ์, 2544) สำหรับโสกกระป๋องจึงหมายถึงคำสอนที่บอก
กล่าวถึงลักษณะกระป๋องมีทั้งการกล่าวถึงลักษณะที่ดีทำให้เกิดสิริมงคลบันดาลความสุขความเจริญ(คำคุณ:
อีสาน) ให้กับเจ้าของหรือผู้เลี้ยง และบางโสกก็เป็นลักษณะการห้ามไม่ให้ปฏิบัติเนื่องจากถือเป็นอัปมงคล

6) การคัดเลือกกระป๋องโดยการดูขวัญ ภูมิปัญญานี้ ค่อนข้างจะเป็นความลับ มีประชาชนผู้มีปัญญา
ส่วนน้อยเท่านั้น ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ และมีความหลากหลายแตกต่างกันไป โดยเฉพาะชื่อเรียก
ตำแหน่งขวัญ

7) การคัดเลือกซื้อกระป๋องตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้และภูมิปัญญาในการคัดเลือกซื้อ
กระป๋องซึ่งได้จากการสืบค้นภูมิปัญญาและจากเวที เสวนาการคัดเลือกกระป๋องพันธุ์ดีโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น
เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการถือเป็นการคัดเลือกพันธุ์กระป๋องอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ผู้คัดเลือกไม่ได้เลี้ยงกระป๋อง
พ่อและแม่พันธุ์เองแต่อาศัยความรู้ ภูมิปัญญาที่สามารถคัดเลือกซื้อกระป๋องที่มีลักษณะดีมาเลี้ยงได้ เป็น
ต้น

นอกจากนี้ กิตติ (2553) ยังสามารถจัดกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อนำไปสู่การหาแนวทางในการปรับปรุงพันธุ์กระปือ ได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับลักษณะทางพันธุกรรม เป็นแหล่งพันธุกรรม ควายงามตามอุดมทัศน์ที่ลักษณะบาง เช่น จุดสีขาวบนใบหน้าสีดำ ที่แก้ม และกรามขนสีขาวที่ใต้คอ (บั้งคอ) เป็นต้น และลักษณะตำแหน่งขวัญที่ดี ลักษณะที่เป็นมงคล (คือไม่มี ลักษณะกาลกิณี)
- 2) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับลักษณะการผสมพันธุ์ เป็นฝูงพ่อแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูก ลักษณะควายงามตามอุดมทัศน์บางประการ และลักษณะควายพ่อ-แม่พันธุ์ และควายงาน เป็นต้น
- 3) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับลักษณะการให้ผลผลิต เป็นฝูงการผลิตที่เน้นลักษณะที่สำคัญทางเศรษฐกิจ เช่น กระดูกขาใหญ่จะทำให้ควายโตเร็ว และลักษณะแม่พันธุ์ที่ผสมติดง่ายให้ลูกถี่ จะมีเหง้าหางที่ใหญ่และยาว
- 4) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับลักษณะการใช้งาน เป็นกลุ่มควายงาน ที่ใช้เป็นแรงงานทดแทน เช่น รุปร่างและขนาดควายงานที่เหมาะสม สีหนังและขนที่ทนร้อน ลักษณะพื้นที่รูงมูกจะทนร้อน เป็นต้น

จากรายงาน กรมปศุสัตว์ (2555) พบว่า การคัดเลือกกระปือพ่อแม่พันธุ์โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีหลักการในการคัดเลือก ดังต่อไปนี้

- 1) การดูความแข็งแรงเป็นอันดับแรก
- 2) ดูโครงร่าง เช่น แข้งขา ต้องใหญ่, ส่วนท้าย ยกกว่าส่วนหัว, หนัง ต้องหนาและไม่หย่อนตึงมาก, โคนหาง ใหญ่ เข้ารูป รัด ปิดมิดกัน, ตา แจ่มใส ไม่มีฝ้า ไม่ขุ่นไม่เข, ปาก ขนปากกลางเกลี้ยง แสดงว่ากินหญ้าเก่ง ตัวที่มีขนปากมากแสดงว่าไม่ชอบกินหญ้า, นม ตัวผู้เต้านมชิดลำคองดีไม่ดี มีความเชื่อว่าทำให้ดีไม่คั่น, ขวัญ กลางหน้าผาก กระบาลหัวแตกถือว่าเป็นกาลกิณี, ลิ้น ถ้าอมถ่านไต้ลิ้นแล้วดำถือว่าพยศ
- 3) ดูแม่พันธุ์ ให้ดูที่ท้อง รัดดีหรือไม่ และดูพันธุ์ประวัติการให้ลูก ควรมิอายุไม่เกิน 5 ปี โดยตรวจดูฟันแท้ไม่ควรเกิน 2 คู่
- 4) ดูรูปร่างความสวยงาม สำหรับคัดเลือกประกวด, เขา รับกับใบหน้า, หน้า ยกมีสง่า หน้าโหนก, ลำตัว สะโพก สมส่วน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การคัดเลือกและผสมพันธุ์กระปือด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากทักษะการเรียนรู้ และการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาก็ตาม แต่ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นองค์ความรู้เฉพาะตัวบุคคล เกษตรกรหลายรายอาจได้รับความรู้ และการถ่ายทอดประสบการณ์มาจากแหล่งเดียวกัน แต่การนำไปใช้จริงและผลสัมฤทธิ์ที่ได้มักมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดต่างๆ ของตัวเกษตรกรเอง โดยเฉพาะเรื่องของพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในแต่ละพื้นที่ จากรายงานของพิสุทธ์ และจิรสิทธิ์ (2522) ศึกษาการเลี้ยงกระปือของชาวนาในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน พบว่า การเลี้ยงกระปือในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน มีลักษณะการเลี้ยงเหมือนกับการเลี้ยงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง แต่เกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องการขาดแคลนกระปือพ่อแม่พันธุ์ที่มีลักษณะดี และยังขาดความเข้าใจในการจดบันทึกข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้ในการคัดเลือกพันธุ์กระปือ ทำให้กระปือที่เลี้ยงมีลักษณะการเจริญเติบโตช้า นอกจากนี้ นิยดา และคณะ (2550) ศึกษาสภาพการเลี้ยงกระปือของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงกระปือเพราะสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ใช้วิธีการผสมพันธุ์กระปือโดยปล่อยผสมพันธุ์กันเองตามธรรมชาติ และส่วนใหญ่ไม่มีการคัดเลือกพันธุ์กระปือ ส่งผลให้กระปือที่เลี้ยงในฟาร์มมีขนาดและรูปร่างเล็ก และมีปัญหาการผสมไม่ติด

(บัญชา และคณะ, 2548) จากสภาพปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับ มัทนียา (2553) รายงานว่า ปัจจัยพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับตัวของเกษตรกรเอง ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ แรงงาน แหล่งข้อมูลความรู้ วิธีการจัดการเลี้ยงดู อาหารและการให้อาหาร และบุคคลที่ให้คำแนะนำเกษตรกร ล้วนส่งผลต่อการตัดสินใจในการคัดเลือกและผสมพันธุ์สัตว์ให้ประสบความสำเร็จได้ เช่นเดียวกับ วรกร และ สมศักดิ์ (2554) พบว่าเพศ อายุ พื้นที่เลี้ยงกระบือ ระดับการศึกษา จำนวนแรงงาน และรายได้ของเกษตรกรแต่ละรายมีผลต่อความยั่งยืนในอาชีพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร เช่นเดียวกับรายงานของ ผกามาศ (2544) พบว่า การดูแลเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการ รูปแบบคอก พักสัตว์ แปลงหญ้า การถือครองพื้นที่ และการจัดผสมพันธุ์และการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มมีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำรินในพื้นที่จังหวัดสกลนคร

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) เชิงลึกเป็นเครื่องมือ การศึกษาภาคสนาม (Field studies) และการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือ ราษฎรชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาในการคัดเลือกพันธุ์กระบือ พ่อค้ากระบือ และบุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคัดเลือกกระบือ สำหรับใช้ในการประกวดต่างๆ ในเขตลุ่มน้ำสงคราม ของจังหวัดนครพนม โดยอ้างอิงข้อมูลจากประธานกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือแต่ละกลุ่ม ปศุสัตว์อำเภอ และปศุสัตว์จังหวัดนครพนม

การสัมภาษณ์โดยการออกแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วย คำถามที่กำหนดคำตอบให้เลือกตอบ (Close-ended Question) และคำถามที่ให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็น (Open-ended Question) ในการศึกษาครั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบพบกันโดยตรงระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ (Face to Face Interview) การศึกษาวิจัยกำหนดระเบียบวิธีการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) และวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล รวมถึงข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร (เช่น จำนวนปีที่เลี้ยงกระบือ การศึกษาแหล่งข้อมูลความรู้ ระดับความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะเฉพาะตัวของเกษตรกรแต่ละครัวเรือน ทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยง การคัดเลือกและผสมพันธุ์กระบือ เป็นต้น) ในเขตลุ่มน้ำสงคราม อำเภอศรีสงคราม อำเภอนาหว้า และอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

3.1.1 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

1) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และแผนงานดำเนินงาน รวมทั้งขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน

2) ทีมวิจัยทำการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือ พ่อค้ากระบือ ปศุสัตว์อาสา ปศุสัตว์อำเภอ ปศุสัตว์จังหวัด ราษฎรชาวบ้านที่มีความรู้ภูมิปัญญาในด้านการคัดเลือกพันธุ์กระบือในด้านต่างๆ ในเขตลุ่มน้ำสงคราม ของจังหวัดนครพนม

3) ทำการแบ่งเขตการผลิตกระบือในเขตลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม โดยใช้เกณฑ์จากจำนวนประชากรกระบือ ใน 3 อำเภอ ดังนี้

3.1) อำเภอศรีสงคราม มี 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านเอื้อง ตำบลนาเตือ และตำบลสามผง

3.2) อำเภอนาหว้า มี 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลนาหว้า ตำบลเหล่าพัฒนา และตำบลท่าเรือ

3.3) อำเภอท่าอุเทน มี 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าจำปา ตำบลพนอม และตำบลรามราช

4) การแบ่งกลุ่มเก็บข้อมูลวิจัยในอำเภอศรีสงคราม อำเภอนาหว้า และอำเภอท่าอุเทน

โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลการเลี้ยงกระบือ และวิธีการคัดเลือกและผสมพันธุ์กระบือ จากเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ พ่อค้า ราษฎรชาวบ้านที่มีความรู้ โดยการสัมภาษณ์ และใช้แบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามในการศึกษานี้จะเป็นชุดคำถามที่เกี่ยวข้องกับ

4.1) ข้อมูลพื้นฐานเกษตรกร (ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่/ตั้งฟาร์ม อายุ การศึกษา ประสบการณ์ เป็นต้น)

4.2) ลักษณะประชากรหรือฝูงกระบือที่เกษตรกรเลี้ยง และผลผลิต (ได้แก่ จำนวนกระบือประเภทหรืออายุต่างๆ ภายในฟาร์ม เป็นต้น)

4.3) ลักษณะการจัดการเลี้ยงดูกระบือ (ได้แก่ การจัดการฝูงกระบือ อาหารและการให้อาหาร การดูแลสุขภาพ การผสมพันธุ์ และโรงเรือน เป็นต้น)

4.4) วิธีการคัดเลือกและผสมพันธุ์กระบือโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น วิธีการคัดเลือกกระบือเพศผู้และเพศเมียเพื่อทำพันธุ์ วิธีการคัดเลือกกระบือโดยการดูลักษณะกาลกิณี วิธีการคัดเลือกกระบือให้ผลผลิต วิธีการคัดเลือกและซื้อกระบือ และวิธีการคัดเลือกกระบือเพื่อเข้าประกวด วิธีการจับคู่ผสมพันธุ์กระบือ เป็นต้น

4.5) ความรู้ความเข้าใจในการคัดเลือกและจับคู่ผสมพันธุ์กระบือ (ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากข้อมูล การสังเกตลักษณะกระบือ การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ข้อดีและข้อด้อยของการใช้ข้อมูลประเภทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการให้ผลผลิตและทางพันธุกรรม และผลที่ได้จากการผสมพันธุ์ เป็นต้น)

4.6) ทศนคติในการคัดเลือกและผสมพันธุ์กระบือ

4.7) ปัญหาและอุปสรรคในการคัดเลือกและผสมพันธุ์กระบือ

4.8) ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

5) การศึกษาภาคสนาม (Field studies) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) ซึ่งใช้เป็นตัวแทนของประชากรในหมู่บ้านในเขตลุ่มน้ำสงคราม อำเภอศรีสงคราม อำเภอน้ำอู และอำเภอนาหว้า ของจังหวัดนครพนม โดยเน้นการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการคัดเลือกพันธุ์และผสมพันธุ์กระบือโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเกษตรกรผู้ได้รับรางวัล และผู้ที่ไม่ได้รับรางวัล ใช้ฐานข้อมูลเกษตรกรที่ส่งกระบือเข้าประกวดในงานเกษตรลุ่มน้ำโขง และฐานข้อมูลการส่งกระบือเข้าประกวดในงานต่างๆ จากปศุสัตว์จังหวัดนครพนม (ในระหว่างปี 2552-2556) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการติดตามและประเมินผลเกษตรกร เป็นต้น

6) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ จากกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือทั่วไป และกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือที่ได้รับรางวัล โดยการสัมภาษณ์ และใช้แบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลการพื้นที่วิธีการ และทัศนคติของเกษตรกร

7) รวบรวมข้อมูลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนุรักษ์และพัฒนาพันธุกรรมกระบือของเกษตรกรลุ่มน้ำสงคราม

8) จัดทำรายงานวิจัย และเผยแพร่ในเว็บไซต์ให้กับหน่วยงาน และกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือในลุ่มน้ำสงคราม และกลุ่มอื่นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

3.1.2 ประชากร จำนวนตัวอย่าง และวิธีการสุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้กำหนดตัวอย่างที่ใช้ศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากประชากรที่เลี้ยงกระบือในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำสงคราม 3 อำเภอ คือ อำเภอสว่างนคร อำเภอท่าอุเทน และอำเภอนาหว้า ของจังหวัดนครพนม จำนวนทั้งสิ้น จำนวน 370 ตัวอย่าง สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากข้อมูลทุติยภูมิ โดยใช้ฐานข้อมูลเกษตรกรรส่งกระบือเข้าประกวดในงานเกษตรกรรม น้ำโขง และฐานข้อมูลของกรมปศุสัตว์ ระหว่างปี 2552 ถึง 2556 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ลุ่มน้ำสงครามทั้ง 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสว่างนคร ท่าอุเทน และนาหว้า เก็บข้อมูลอำเภอละ 3 ตำบล รวม 9 ตำบล ประชากรที่ใช้ศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือ 9 ตำบลๆ ละ 30 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 270 ตัวอย่าง 2) เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์จังหวัดนครพนม ปศุสัตว์ ผู้นำท้องถิ่น ราชประชานุบาล และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในเขตลุ่มน้ำสงคราม จำนวน 25 ตัวอย่าง และ 3) เกษตรกรที่เลี้ยงกระบือประกวด กระบือสวยงามบ้านดอนสมอ จำนวน 75 ตัวอย่าง จากนั้นจำแนกเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่มตามวัตถุประสงค์การเลี้ยงกระบือ ดังนี้ 1) กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงานทั่วไป และ 2) กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงาม และประกวด ซึ่งมีเพียงกลุ่มเดียวในจังหวัดคือกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือบ้านดอนสมอ ต.ท่าบ่อสงคราม อ.ศรีสงคราม จ.นครพนม

ภาพที่ 3.1 สัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ

ภาพที่ 3.2 สัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือเพื่อเพิ่มผลผลิตและใช้แรงงาน

3.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

1) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลถูกจำแนกออกเป็น 2 กิจกรรม ก่อนที่จะเชื่อมโยงผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาทั้งสามส่วนเข้าด้วยกัน เพื่อสรุปเกี่ยวกับ “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรในเขตลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม” ซึ่งได้แก่

กิจกรรมที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบ ข้อมูลพื้นฐานเกษตรกร ลักษณะประชากร การจัดการเลี้ยงดูกระบือ วิธีการคัดเลือกและผสมพันธุ์ ความรู้ความเข้าใจในการคัดเลือกและจับคู่ผสมพันธุ์ ทักษะ และปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงกระบือ ของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือทั้งที่เคยได้รับรางวัลและไม่ได้รับรางวัลฯ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์จังหวัดนครพนม ปศุสัตว์อำเภอศรีสงคราม ปศุสัตว์อำเภอนาหว้า ปศุสัตว์อำเภอท่าอุเทน ผู้นำท้องถิ่น พ่อค้า ประชาชนชาวบ้าน ที่มีความรู้ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือ วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงอุปนัย-นิรนัย (analytic induction-deductive) วิเคราะห์จำแนกประเภท (typological analysis) และวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล (constant comparison) โดยใช้สถิติอย่างง่ายในรูปของผลรวม (Total) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic mean) ค่าสูงสุด (Maximum) และ ค่าต่ำสุด (Minimum) ประกอบการอธิบายแบบพรรณนา

กิจกรรมที่ 2 ข้อมูลและผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ในกิจกรรมที่ 1 (ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรแต่ละราย ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ และภูมิปัญญาที่มี วิธีการคัดเลือกและผสมพันธุ์กระบือ เป็นต้น จะถูกนำมาพิจารณาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และเปรียบเทียบในประเด็นต่างๆ ระหว่างกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือที่ได้รับรางวัลฯ และผู้ที่ไม่ได้รับรางวัลจากการประกวดในงานเทศกาลต่างๆ ด้วยวิธีการทดสอบ ไคสแควร์ (Chi – Square) (H_0 : กลุ่มเกษตรกรที่ได้รับรางวัลจากการประกวดกระบือไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เช่น ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ และภูมิปัญญาที่มี เป็นต้น) พร้อมทั้งเปรียบเทียบความแตกต่างทางสถิติของลักษณะที่ศึกษาบางลักษณะ (ได้แก่ การศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ รูปแบบการคัดเลือก และผสมพันธุ์ การจัดการฟาร์ม และทรัพยากรที่เกษตรกรมี เป็นต้น) ด้วยการทดสอบ t-test เป็นต้น

2) การวิเคราะห์เพื่อวางแผนเชิงกลยุทธ์การประเมินโดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในกลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม ซึ่งประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ถึงโอกาส และข้อจำกัดขององค์ความรู้ที่เกษตรกรมี รวมทั้งการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง จากองค์ความรู้ด้านการคัดเลือกและผสมพันธุ์กระบือ ซึ่งเป็นการประเมินสถานภาพในปัจจุบัน โดยเป็นการตอบคำถามว่า “ปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรมีการใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในจังหวัดนครพนมประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด และปัจจัยใดที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาพันธุ์กรรม และผลิตกระบือตามความต้องการของเกษตรกร” สำหรับใช้ประโยชน์ในการวางแผน การส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือ ร่วมกับการใช้องค์ความรู้ในการปรับปรุงพันธุ์กระบือ ให้เป็นที่รู้จักในกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ในจังหวัดนครพนม และจังหวัดใกล้เคียงในอนาคตต่อไป โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT เป็นเครื่องมือ ดังนี้ การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength - S) การวิเคราะห์จุดอ่อน (Weakness - W)

3.2 สถานที่ทำการเก็บข้อมูล

3.2.1 พื้นที่เลี้ยงกระบือในกลุ่มน้ำสงคราม 3 อำเภอ คือ อำเภอศรีสงคราม อำเภอนาทม และอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

3.2.2 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครพนม ปศุสัตว์อำเภอศรีสงคราม ปศุสัตว์อำเภอนาทม และปศุสัตว์อำเภอนาหว้า

3.2.3 คณะเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม

3.3 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ถึง กรกฎาคม พ.ศ. 2558

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

4.1 รายละเอียดทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ

4.1.1 ประวัติความเป็นมา

กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ ตั้งอยู่เลขที่ 30/21 หมู่ที่ 1 บ้านดอนสมอ ตำบลท่าบ่อสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ ทำนา และปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก และมีการรับจ้าง และเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม ประชาชนส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมประเพณีที่มาจากชนเผ่าไทแสกที่ชอบเลี้ยงกระบือ ในอดีตมีกระบือที่เลี้ยงในหมู่บ้านมากกว่า 1,000 ตัว ซึ่งเป็นกระบือพื้นเมืองที่มีขนาดเล็ก จำหน่ายได้ราคาถูก ต่อมาปี พ.ศ. 2546 ได้จัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงโค กระบือบ้านดอนสมอ หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 7 มีสมาชิกเริ่มต้น 20 คน โดยไม่มีการจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่ม แต่เป็นการชักชวนกันระหว่างเกษตรกรที่มีความรักและผูกพันกับกระบือ โดยครั้งแรกได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าบ่อสงคราม จำนวน 100,000 บาท และเงินทุนส่วนตัวอีก จำนวน 100,000 บาท แล้วนำไปซื้อกระบือมาให้สมาชิกเลี้ยงทั้งหมด 20 ตัว มูลค่าตัวละ 10,000 บาท โดยการเลี้ยงจะเลี้ยงแม่กระบือ และหากกระบือได้ลูกต้องนำแม่กระบือไปให้เกษตรกรรายอื่นเลี้ยงต่อไป

ต่อมาสำนักงานปศุสัตว์อำเภอศรีสงคราม และสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครพนม ได้เข้ามาให้การสนับสนุนการส่งเสริมการเลี้ยงกระบือ และมีการไปศึกษาดูงานการประกวดกระบือในที่ต่างๆ มีการส่งกระบือของกลุ่มเข้าประกวดในเวทีต่างๆ เช่น งานเกษตรลุ่มน้ำโขง จังหวัดนครพนม งานเกษตรภาคอีสาน จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น จากการออกไปศึกษาดูงาน และการส่งกระบือเข้าประกวด ทำให้มองเห็นความแตกต่าง ซึ่งกระบือที่ชนะเลิศในการประกวดจะมีราคาสูงมาก เมื่อเทียบกับกระบือที่เลี้ยงในหมู่บ้านซึ่งมีจำนวนมากแต่ขายได้ในราคาถูกกว่า จึงได้เริ่มรวมกลุ่มกับเพื่อนเกษตรกรในหมู่บ้านเพื่อเลี้ยงกระบือสวยงามขึ้น ต่อมาปี พ.ศ. 2554 ได้ตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ และจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ-กระบือบ้านดอนสมอ และขึ้นทะเบียนกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ กรมปศุสัตว์ โดยมีนายหาญณรงค์ วรรณข เป็นประธานกลุ่ม ปัจจุบันมีสมาชิก 75 คน มีกระบือในกลุ่มรวมทั้งสิ้น 869 ตัว พ่อพันธุ์ 7 ตัว เพศผู้อายุ 2-3 ปี 121 ตัว แม่พันธุ์ 303 ตัว กระบือรุ่นอายุ 1-2 ปี เพศผู้ 86 ตัว ลูกเพศผู้ 106 ตัว กระบือรุ่น อายุ 1-2 ปี เพศเมีย 130 ตัว ลูกเพศเมีย 116 ตัว คิดมูลค่ากระบือและผลพลอยได้ของกลุ่ม ดังนี้

- 1) กระบือทั้งหมด จำนวน 869 ตัว คิดมูลค่าเฉลี่ยตัวละ 30,000 บาท คิดเป็นมูลค่ารวม จำนวน 26,070,000 บาท
- 2) สามารถผลิตปุ๋ยคอก (มูลกระบือ) คิดเฉลี่ยตัวละ 1,500 กิโลกรัม/ปี สามารถผลิตปุ๋ยคอก ได้ทั้งหมด จำนวน 1,303,500 กิโลกรัม/ปี

4.1.2 ศักยภาพพื้นที่สนับสนุนการเลี้ยงกระบือ

- 1) สภาพที่ตั้งบ้านดอนสมอล้อมรอบด้วยการทำเกษตรกรรม และแม่น้ำศรีสงครามซึ่งเป็นจุดที่มีความเหมาะสมในการเลี้ยงกระบือและสามารถให้เป็นแหล่งพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือที่มีศักยภาพได้

2) สมาชิกในกลุ่ม มีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีการคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงาน มีสมาชิกในหมู่บ้านที่เป็นพี่เป็นน้องกัน มีความรักความสามัคคีมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3) มีหน่วยงานต่างๆ ที่ให้การสนับสนุน ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์อำเภอศรีสงคราม สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบ่อสงคราม องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.)

ภาพที่ 4.1 กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ

4.1.3 การบริหารจัดการกลุ่ม

เกษตรกรมีการวางแผนเพื่อพัฒนากลุ่มเลี้ยงกระบือสวยงาม 3 ด้าน ดังนี้

1) **ด้านความรู้** ถือเป็นหัวใจในการขับเคลื่อนกลุ่ม โดยให้สมาชิกทุกๆ คน มีความรู้เท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกัน ในทุกๆ เรื่อง ไม่ว่าจะตั้งกลุ่มก็ต้องรู้เรื่องของขบวนการกลุ่ม ซึ่งได้รับการฝึกอบรมและให้คำแนะนำจากสำนักงานปศุสัตว์อย่างสม่ำเสมอ ในการทำปุ๋ยก็ต้องได้รับการฝึกอบรมและมีความรู้จากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) นอกจากนี้กลุ่มยังมีการพาสมาชิกไปศึกษาดูงานด้านการปลูกหญ้าและการอัดฟางแห้ง การคัดเลือกสัตว์พันธุ์ดีกระบือสวยงาม อยู่สม่ำเสมอ

2) **ด้านการจัดการ** ได้แก่ การเลี้ยงกระบือแบบลดต้นทุน เช่น การรวมกลุ่มปลูกหญ้า อัดฟางฟ่อน มีพ่อพันธุ์กระบือที่มีลักษณะดีประจำกลุ่ม และเปลี่ยนพ่อพันธุ์เป็นประจำทุก 2-3 ปี มีการจำหน่ายลูกกระบือ และผลพลอยได้จากมูลกระบือทำปุ๋ยคอก และผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดนำไปใช้ในการเกษตรเพื่อลดต้นทุนด้านการใช้ปุ๋ยเคมีในกลุ่มสมาชิก และบางส่วนนำไปผลิตแก๊สชีวภาพ และมีการดูแลรักษาป้องกันโรคกระบือโดยการฉีดวัคซีนเป็นประจำ การเพิ่มจำนวนกระบือที่เลี้ยง ให้สามารถบริหารจัดการได้ ตามศักยภาพของพื้นที่ และแรงงานแต่ละครอบครัว การพัฒนาคุณภาพการเลี้ยงกระบือสวยงามให้เป็นที่ต้องการของตลาด โดยมีการคัดเลือกควายงาม มี 3 ระดับ คือ

1. ระดับแม่พันธุ์กระบือพื้นเมืองได้รับการผสมจากพ่อพันธุ์ดี: ลูกที่ได้เป็นพันธุ์ดีสวยงาม และใช้เป็นกระบือพื้นฐาน

2. ระดับพัฒนาความสวยงามคัดจากแม่พันธุ์กระบือรูปร่างใหญ่ ได้รับการผสมจากพ่อพันธุ์ดีและสวยงาม ลูกที่ได้มีความสวยงามขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อเพิ่มมูลค่าการจำหน่ายได้ราคาสูงขึ้น
 3. ระดับความสวยงามเพื่อส่งเข้าประกวดตัวใหญ่สวยงามตามตำรากระบือในอุดมคติ มีมูลค่าด้านสายพันธุ์สูง มีความสวยงาม และสร้างชื่อเสียงให้แก่กลุ่ม อำเภอดอนสัก จังหวัด
 4. การทำการตลาดเอง โดยมีคณะกรรมการประชาสัมพันธ์กระบืองาม ให้คำแนะนำช่วยเหลือตั้งราคาจำหน่ายความงามของสมาชิก รวมถึงการติดต่อประสานพ่อค้ามาซื้อให้แก่สมาชิกและที่สำคัญให้สมาชิกเป็นผู้ตัดสินใจที่จะจำหน่ายความงามของตนเอง มีเครือข่ายผู้เลี้ยงความงามในพื้นที่ต่าง ๆ ใน การทำการตลาดซื้อขายความงาม เช่น อุบลราชธานี มหาสารคาม อุดรธานี ฯลฯ
- 3) **ด้านการผลิต** ในอดีตเกษตรกรไม่สนใจการปรับปรุงพันธุ์กระบือจึงปล่อยเลี้ยงและผสมพันธุ์กันเองตามธรรมชาติ ได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติแนวคิดที่จะเลี้ยงกระบืองาม กระบือที่ตัวใหญ่ขึ้น โดยมีแรงจูงใจที่สำคัญคือ ยิ่งกระบือตัวใหญ่และสวยงาม ยิ่งมีราคาจำหน่ายสูงมากขึ้น ดังนั้น กลุ่มจึงได้นำร่องในการปรับปรุงพันธุ์โดยใช้พ่อพันธุ์กระบือสวยงามที่เวทีประกวดต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวนลูกที่เกิดจากพ่อพันธุ์กระบือที่ชนะเลิศจากการประกวดในแต่ละปี

ปี พ.ศ.	ชื่อพ่อพันธุ์	จำนวนลูกที่เกิด (ตัว)
2554	สิงห์โต	17
	สมาชิก	18
2555	เพิ่มโชค	11
	สมาชิก	19
2556	เพิ่มโชค	31
	สมาชิก	17
2557	บอลลูน*	24
	สมาชิก	25
รวมลูกกระบือที่เกิดทั้งหมด		162

หมายเหตุ * กำลังตั้งท้อง จำนวน 22 ตัว

ที่มา: สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครพนม (2558)

ภาพที่ 4.2 กระบือสวยงามบ้านดอนสมอ

4.2 ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพกระป๋องที่ปรากฏภายนอกเพื่อการคัดเลือกกระป๋องสวยงามและกระป๋องประกวด

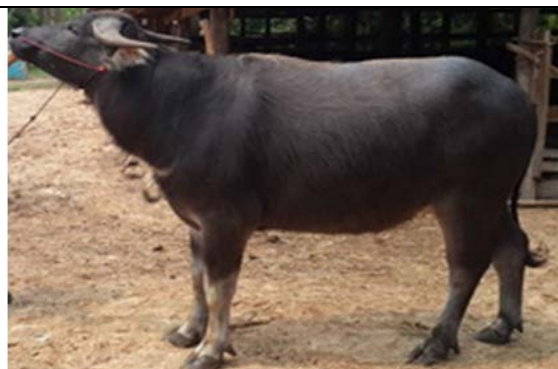
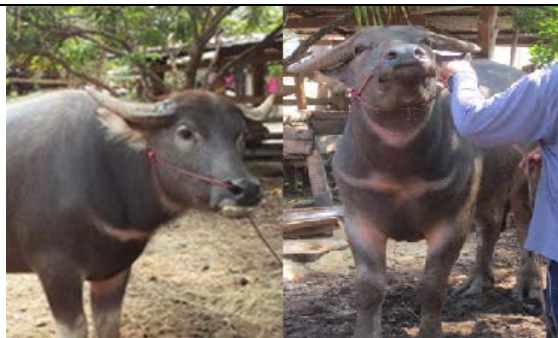
การถอดบทเรียนภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการคัดเลือกกระป๋องปลักในกลุ่มน้ำสงครามจังหวัดนครพนม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์รายบุคคลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ที่มีความรู้ หรือมีประสบการณ์ในการคัดเลือกกระป๋องประกวด ประกอบด้วย ปราชญ์ท้องถิ่น และเกษตรกรกรที่เลี้ยงกระป๋องสวยงาม จำนวน 75 ราย ผลการรวบรวมความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้การคัดเลือกที่เป็นลักษณะเชิงคุณภาพ และมีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งสามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

ผลการรวบรวมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าการเลี้ยงกระป๋องสวยงามในกลุ่มน้ำสงครามจังหวัดนครพนมมีความแตกต่างจากการเลี้ยงกระป๋องทั่วไป คือ ผู้เลี้ยงมีทัศนคติ เกี่ยวกับการเลี้ยงกระป๋องพื้นเมืองเพื่อยกระดับสายพันธุ์กระป๋องในกลุ่มของตนเองให้มีขนาดรูปร่างที่ใหญ่ขึ้น และมีลักษณะสวยงามตรงตามอัตลักษณ์ของกระป๋องไทย เกษตรกรกรในกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยมีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มที่เลี้ยงกระป๋องสวยงามในจังหวัดอื่น ใช้วิธีการเข้าร่วมการประกวดกระป๋องในงานต่างๆ ของประเทศ หรือหากไม่มีกระป๋องเข้าประกวดก็ต้องเข้าร่วมงานเพื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือทิศทางการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์กระป๋องจากหน่วยงานต่างๆ ที่มาให้ความรู้ในงานประกวด และมีการถ่ายทอดประสบการณ์ที่ได้รับรู้มาให้แก่สมาชิกในกลุ่มได้รับทราบด้วย โดยจุดเริ่มต้นของการพัฒนากระป๋องสวยงามกลุ่มน้ำสงคราม โดยเริ่มจากการคัดเลือกกระป๋องพื้นเมืองไทยแท้เพศผู้ที่มีลักษณะ รูปร่างสูงใหญ่ มีขนาดลำตัวยาว และลักษณะอื่นๆ ตามอุดมคติของกระป๋องไทยเพื่อมาผสมให้กับกระป๋องเพศเมียในฟาร์มของตนเอง เพื่อหวังให้กระป๋องรุ่นลูกมีลักษณะที่พึงประสงค์ และรูปร่างสูงใหญ่กว่ารุ่นพ่อแม่ โดยมีรายละเอียดลักษณะที่ใช้พิจารณาคัดเลือกกระป๋องสวยงามเพื่อใช้ในการประกวด 13 ลักษณะ ดังนี้

1. โครงสร้างลำตัวยาว สูงใหญ่
2. ขาแข็งแรง และเหมาะสมกับลำตัว
3. บั้งคอ สีขาวได้คอ 2-3 บั้ง
4. หน้า และดวงตาแจ่มใส
5. ตาแต่้มทั้ง 2 ข้าง (ตาแต่้ม)
6. มีจุดสีขาวบริเวณแก้มทั้ง 2 ข้าง (แก้มจ้ำ)
7. เท้าทั้ง 4 ข้างมีสีขาว
8. เขาใหญ่ กางออก และปลายเขามนเข้าหากัน
9. ลูกอ้นทะใหญ่และเสมอกัน ไม่บิด
10. หางใหญ่ ยาว เหน้งหางเต็ม
11. ลึงค์รัดติดหน้าท้องตรง
12. ตำแหน่งขั้วที่เป็นมงคล
13. ไม่มีลักษณะกาลกิณี

ตารางที่ 4.2 แสดงลักษณะปรากฏภายนอกที่ใช้ในการคัดเลือกกระบือประกวด กระบือสวยงาม

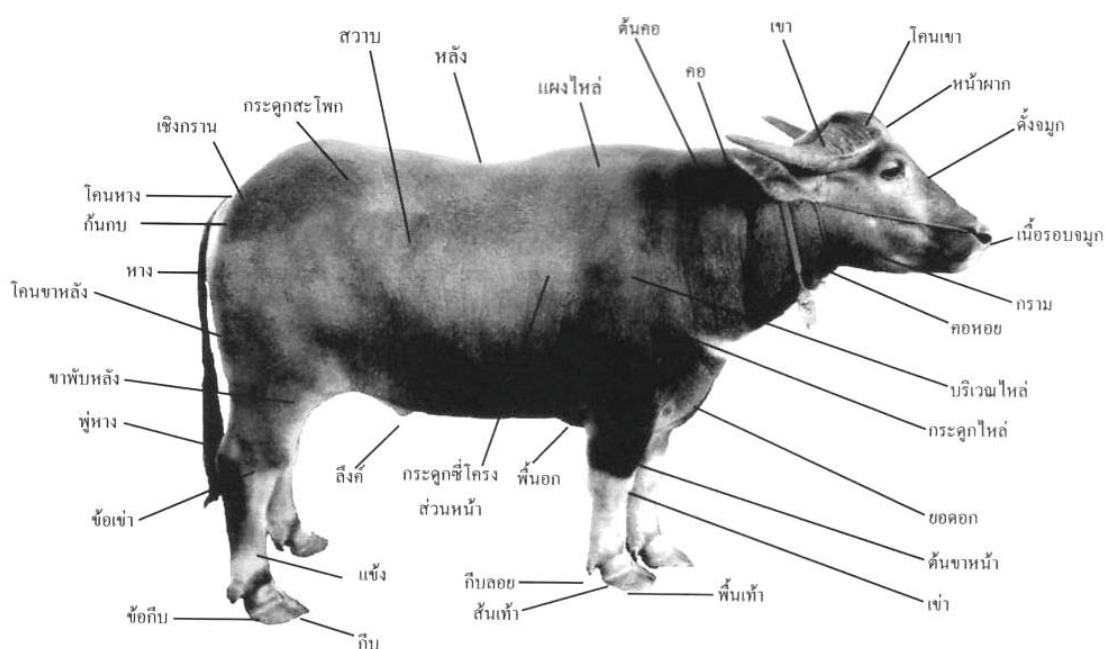
ลักษณะที่พิจารณา	ภาพประกอบ
1. โครงสร้างลำตัวยาว สูงใหญ่ 2. ขาแข็งแรง และเหมาะสมกับลำตัว เชื่อว่ากระบือที่มีรูปร่าง และโครงสร้างใหญ่ร่างกายใหญ่แข็งแรง จะสามารถถ่ายทอดลักษณะรูปร่าง และโครงสร้างเหล่านี้ให้ลูกได้ดีกว่าแม่พันธุ์เพราะแม่พันธุ์ส่วนใหญ่มีขนาดตัวเล็ก ลูกที่ได้จึงจะเหมือนพ่อมากกว่าแม่	
3. บั้งคอ สีขาวได้คอ 2-3 บั้ง ชัดเจน เพราะกระบือที่มีบั้งคอมีลักษณะสวยงาม เหมือนใส่สร้อย ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นมงคลสำหรับเจ้าของกระบือ 4. หน้า และดวงตาแจ่มใส บ่งบอกถึงสุขภาพที่ดีของพ่อพันธุ์กระบือ เป็นมิตร เลี้ยงง่าย และกระบือที่หน้าบางเหมือนกระบือตัวเมียจะไม่นำมาเป็นพ่อพันธุ์ เพราะเชื่อว่าจะไม่มีความกำหนัด	
5. ตาแฉ้มทั้ง 2 ข้าง (ตาแฉ้ม) 6. มีจุดสีขาวบริเวณแก้มทั้ง 2 ข้าง (แก้มจ้ำ) เชื่อว่ากระบือที่มีจุดขาวบนใบหน้าในตำแหน่งดังกล่าวจะเป็นที่สะดุดตาของผู้คนที่พบเห็น และกรรมการที่ตัดสินด้วยเช่นกัน	
7. เท้าทั้ง 4 ข้างมีสีขาว เหมือนใส่ถุงเท้าขาว เชื่อว่ากระบือที่มีความสวยงามยอดเยี่ยม จะมีลักษณะเหมือนใส่ถุงเท้าสีขาว ทั้งขาหน้าและขาหลัง และจะมีสีดำตรงข้อต่อกับชัดเจน มองดูแล้วสะดุดตาของผู้คนที่พบเห็น	
8. เขาใหญ่ กางออก และปลายเขามนเข้าหากัน เชื่อว่า กระบือที่โคนเขาใหญ่ มองด้านข้างเป็นรูปสามเหลี่ยม และเรียวขึ้นไปปลายเขา เขาเกลี้ยง สะอาด มีขนาดเท่ากันทั้ง 2 ข้าง และรับกับใบหน้า เป็นลักษณะที่สวยงามสะดุดตาผู้ที่พบเห็น	

ตารางที่ 4.2 แสดงลักษณะปรากฏภายนอกที่ใช้ในการคัดเลือกกระป๋องประกวด กระป๋องสวยงาม (ต่อ)

ลักษณะที่พิจารณา	ภาพประกอบ
9. ลูกอ้นทะใหญ่และเสมอกัน ไม่บิด เชื่อว่ากระป๋องที่มีลูกอ้นทะใหญ่สมบูรณ์ ไม่หย่อนยาวมาก จะทำให้ผสมติดได้มากกว่า ไม่ดื้อ และฝึกง่ายกว่ากระป๋องที่ลูกอ้นทะบิด ไม่ตรง	
10. หางใหญ่ ยาว เหน้หางเต็ม เพราะเชื่อว่ากระป๋องที่หางใหญ่ หางยาวสมบูรณ์นั้นจะเจริญเติบโตเร็ว และลูกก็จะมีหางใหญ่และโตเร็วเหมือนพ่อ	
11. ลึงค์รัดติดหน้าท้องตรง ไม่คด เพราะกระป๋องที่ลึงค์หย่อนยาน และคด จะทำให้มีปัญหาในการผสมพันธุ์ และกระป๋องแม่พันธุ์ที่ใช้ผสมอาจได้รับบาดเจ็บได้ นอกจากนี้ยังเชื่อว่ากระป๋องที่ปลายลึงค์ดำ จะเลี้ยงไม่เชื่อง และบังคับไม่ได้	
12. ตำแหน่งขั้ววูที่เป็นมงคล ได้แก่ บริเวณตระโหนก ใต้ท้อง อยู่ตรงกลางด้านล่างของคอ หลังหู และหัว เป็นต้น เชื่อว่าการมีขั้ววูตรงบริเวณโหนกหน้า ตะโหนก และสะโพกใต้หางลงมา 1 คู่ เจ้าของจะมีแต่ความร่มเย็น และร่ำรวย	
13. ไม่มีลักษณะกาลกิณี ได้แก่ หน้าผาก เท้า หาง ปากสีขาว ซึ่งเป็นลักษณะพญากระป๋อง ไม่เหมาะสมในการนำมาเป็นพ่อพันธุ์ และสาวใหญ่ ลึก เป็นต้น จะไม่นำมาใช้เป็นพ่อพันธุ์เพราะเชื่อว่าเป็นพญากระป๋อง หรือกระป๋องเจ้า ทำให้กระป๋องตัวอื่นกลัว	

สำหรับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องสวยงามบ้านดอนสมอ ถือเป็นองค์ความรู้ปึกแผ่นของการคัดเลือกกระป๋องงามตามอุดมคติ หรือลักษณะกระป๋องงามของไทย (ภาพที่ 4.3) เกษตรกรเชื่อว่ากระป๋องที่มีลักษณะสวยงามจึงเหมาะสมในการนำมาเป็นพ่อแม่พันธุ์ที่ดี โดยองค์ความรู้ของเกษตรกรส่วนใหญ่นี้ได้รับมาจากประสบการณ์ ความรู้สึก และการประมาณด้วยสายตา ไม่มีการวัดค่าด้วยเครื่องมือต่างๆ แต่ก็มีความแม่นยำ จึงส่งผลให้เกิดการพัฒนาพันธุ์กรรมกระป๋องให้มีขนาดตัวใหญ่ เจริญเติบโตเร็ว และสร้างรายได้มาอย่างต่อเนื่อง แต่ต้องใช้ระยะเวลานาน ซึ่งหากเกษตรกรมีการวัด

ค่าด้วยเครื่องมืออย่างง่าย เช่น เชือกหรือไม้ วัดความสูง ความยาวลำตัว และความยาวรอบอก เป็นต้น และมีการจดบันทึกข้อมูลเหล่านี้ เกษตรกรจะสามารถนำมาใช้ในการวางแผนการปรับปรุงพันธุ์กระบือให้มีลักษณะตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มได้อย่างแม่นยำ และรวดเร็วมากกว่าเพียงแค่ใช้ประสบการณ์ และความรู้สึกเท่านั้น สอดคล้องกับ กิตติ (2553) รายงานว่าการคัดเลือกกระบือเป็นองค์ความรู้ และทักษะที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ และการเรียนรู้ถือเป็นภูมิปัญญาเฉพาะตัวบุคคล

ภาพที่ 4.3 ลักษณะกระบือสวยงามไทย
ที่มา: กระบือพันธุ์ไทย (2556)

จุดสำคัญที่พิจารณา

ก.รูปร่างทั่วไป

ขนาด

= ใหญ่สมส่วน กลมกลืน

รูปร่าง

= ลีกร หนา ยาว ได้สัดส่วนกับความสูง

คุณภาพ

= ขนเรียบละเอียด ผิวเป็นมัน กระดูกใหญ่ เรียบ บึกบึน

ท่าทาง

= ยืนสง่า เดินคล่องแคล่ว นิ่งนวล

อากัปกริยา

= ปราดเปรียว อารมณ์ดี ไม่ดุร้าย

สภาพร่างกาย

= สุขภาพดี มีกล้ามเนื้อเต็ม นูนเด่น

ข.หัวและคอ

หัว

= เรียบ กว้าง สัน รับกับเขา

หน้าผาก

= กว้าง นูนเต็ม

ตา

= ใหญ่เต็มเบ้า เด่น แจ่มใส

หู

= ขนาดปานกลาง ผิวเรียบ

เขา	= ขนาดปานกลาง ดำเป็นมัน เท้ากันทั้งสองข้าง รับกับหัวและใบหน้า
หน้าแก	= กว้าง ปากใหญ่ รุขมุกใหญ่
กรามล่าง	= อ้าได้กว้าง มีความจุ ดูเรียบ
คอ	= หนาบีบขึ้น หลอดลมใหญ่ รับกับไหล่และหัว

ค.ส่วนหน้า

ไหล่	= ค่อยๆลาดเอียง มีเนื้อมาก กะทัดรัด
ขาหน้า	= สั้น มีกล้ามเนื้อขาหนาแน่น
เข่า	= กว้าง ตรง แข็งแรง เรียบ
แข้งหน้า	= ยาว ใหญ่ เรียบ กลมกลืนแข็งแรง
น่อง	= สั้น กลม แน่นหนา
ข้อเท้า	= ใหญ่ แข็งแรง ตุ่มเท้าเรียบ แน่นหนา
ข้อเท้า	= สั้น หนา แข็งแรง ลาดพอดี
เท้า	= ใหญ่ สั้นกว้าง พื้นกับบ่มขึ้น สันกับนูน แน่นหนา ดูเหมือนซี่ผึ้ง

ง.ส่วนลำตัว

อก	= เต็ม ลึก กว้าง รอบอกใหญ่
ซี่โครง	= กว้าง ยาว โกง่งพองาม
หลัง	= กว้าง ตรง มีกล้ามเนื้อเต็ม แข็งแรง
บั้นเอว	= หนาด้วยกล้ามเนื้อ กว้าง สั้น
พื้นที่ท้อง	= หย่อนพองาม ซอกขาเต็ม

จ.ส่วนท้าย

ตะโพก	= กว้าง ลาดได้ระดับ มีกล้ามเนื้อหนาแน่น
ก้น	= กว้าง ยาว มีกล้ามเนื้อ โหนหางเรียบ ไม่มีขน
กระดูกเชิงกราน	= ห่าง ไม่นูนเด่น
ขาอ่อน	= ลึก กว้าง แข็งแรง มีกล้ามเนื้อ
หน้าขา	= อวบด้วยกล้ามเนื้อ ลึก
น่องขา	= ลึก กว้าง อวบ
ต้นขาหลัง	= ยาว กว้าง เรียบ มีกล้ามเนื้อมาก
แข้งหลัง	= สั้น กว้าง เรียบ เอ็นเด่นชัดแข็งแรง
น่อง	= กว้าง ลึก แข็งแรง เรียบ ตุ่มเท้าเด่น แน่นหนา
ข้อเท้า	= สั้น แข็งแรง เรียบ
เท้า	= ใหญ่ สั้นกว้าง พื้นกับบ่มขึ้น กีบแน่นหนาดูเหมือนซี่ผึ้ง

4.3 อิทธิพลของปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความถนัดผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรม กระบือปลักของเกษตรกรในกลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม

แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในกลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม รวมทั้งสิ้น จำนวน 370 ราย จำแนกเป็นกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือสวยงาม กระบือประกวด จำนวน 75 ราย (20%) และกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงาน จำนวน 295 ราย (80%) เพื่อนำมาศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความถนัดผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักของเกษตรกร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในภาพรวมของปัจจัยที่ศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือทั้งหมด 370 ราย พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือส่วนใหญ่ (57.84 %) เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 55.03 ± 11.07 ปี มีประสบการณ์ในการกระบือมาแล้ว เฉลี่ย 29.37 ± 15.92 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา (88.35%) เกษตรกรแต่ละรายเลี้ยงกระบือ เฉลี่ย 7.17 ± 6.28 ตัว เกษตรกรใช้แรงงานจากสมาชิกภายในครอบครัวเป็นแรงงานหลักในการเลี้ยงกระบือ (99.72%) และใช้แรงงานเลี้ยงกระบือจำนวนเฉลี่ย 2.71 ± 4.08 คน เกษตรส่วนใหญ่ (91.81%) ฝึกอบรมด้านการเลี้ยงกระบือด้วยการฝึกฝนด้วยตนเองมากที่สุด โดยในแต่ละปีได้รับข้อมูล ความรู้ ข่าวสาร และเทคนิคการเลี้ยงกระบือจากเพื่อนเกษตรกรรายอื่นๆ (59.19%) เกษตรกรมีอาชีพที่เป็นรายได้หลัก คือการทำนา (94.05%) และอาชีพที่มีรายได้รอง คือการเลี้ยงกระบือ (67.30%) เกษตรกรเลี้ยงกระบือเพื่อใช้ประโยชน์จากมูลกระบือเป็นปุ๋ยในการทำเกษตรมากที่สุด (48.65%) นิยมเลี้ยงกระบือโดยวิธีการเลี้ยงแบบไล่ต้อนเป็นฝูงรวมกันกับเพื่อนบ้าน (46.76%) และนิยมเลี้ยงในบริเวณพื้นที่สาธารณะทั่วไป (50.51%) ซึ่งมักเป็นพื้นที่ป่าชุมชน (95.62%) สำหรับคอกพักกระบือพบว่าอยู่ในบริเวณบ้านของเกษตรกรแต่ใช้วิธีการผูกเชือกกระบือแต่ละตัวมากที่สุด (78.65%) เกษตรกรมีการให้วัคซีน/ถ่ายพยาธิกระบือมากที่สุด (76.45%) แต่ไม่นิยมเสริมแร่ธาตุหรือเกลือให้แก่กระบือ (63.24%) เกษตรกรได้รับคำแนะนำในการคัดเลือกพันธุ์กระบือจากเพื่อนเกษตรกรรายอื่นมากที่สุด (53.24%) เกษตรกรนิยมผสมพันธุ์กระบือเพศเมียในฟาร์มของตนเองด้วยการผสมตามธรรมชาติ (87.30%) โดยใช้พ่อพันธุ์คุมฝูงซึ่งส่วนใหญ่ไม่นิยมเปลี่ยนพ่อพันธุ์ (51.89%)

เกษตรกรมีการจดบันทึกข้อมูลฟาร์ม (12.43%) มีการคัดเลือกพ่อพันธุ์กระบือ (40.27%) มีคัดเลือกกระบือสาวทดแทน (69.46%) สำหรับข้อมูลที่น่าสนใจในการพิจารณาคัดเลือกกระบือสาวทดแทน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะพิจารณาจากลักษณะรูปร่างและโครงสร้างภายนอกมากที่สุด (60.27%) และนิยมผสมพันธุ์กระบือสาวครั้งแรกเมื่ออายุมากกว่า 27 เดือน (74.05%) กระบือส่วนใหญ่คลอดลูกในฤดูหนาวมากที่สุด (69.46%) อย่างไรก็ตามเกษตรกรเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงกระบือ คือการไม่มีพื้นที่ในการเลี้ยงกระบือเป็นปัญหาที่สำคัญมากที่สุด (40.27%)

4.3.2 เกษตรกรจำแนกตามกลุ่มฟาร์มของปัจจัยที่ศึกษา

จากการพิจารณาจำแนกกลุ่มเกษตรกรตามรูปแบบการเลี้ยงกระบือ พบว่าเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม มีประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) โดยกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงาน มีประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือมากกว่า (30.35 ± 16.13 ปี) กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงกระบือประกวด กระบือสวยงาม ส่วนจำนวนกระบือที่เลี้ยงพบว่ามีควม

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$) โดยกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงกระบือประกวด กระบือสวยงาม มีจำนวนกระบือที่เลี้ยงมากกว่า (11.59 ± 8.08 ตัว) สำหรับอายุของเกษตรกร และจำนวนแรงงานที่ใช้เลี้ยงกระบือ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($P > 0.05$) ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือในลุ่มน้ำสงคราม

ลักษณะที่ศึกษา	กลุ่มเกษตรกร		P-Value
	เลี้ยงกระบือ สวยงาม	เลี้ยงกระบือสร้าง ผลผลิต	
อายุ (ปี)	53.05 ± 7.62	55.45 ± 11.78	0.0828
ประสบการณ์ (ปี)	25.82 ± 14.76	30.35 ± 16.13	0.0322
จำนวนแรงงาน (คน)	2.39 ± 1.36	2.55 ± 1.62	0.4528
จำนวนกระบือ (ตัว)	11.59 ± 8.08	6.77 ± 5.37	0.0001

สำหรับปัจจัยพื้นฐานของเกษตรกร ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ชนิดของแรงงาน การฝึกอบรม และแหล่งข้อมูลความรู้ ปัจจัยด้านการเลี้ยงและการจัดการ ได้แก่ วัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร รูปแบบการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร พื้นที่การเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ชนิดอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงกระบือ ลักษณะของคอกพักกระบือของเกษตรกร ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวกับการตัดสินใจคัดเลือกพันธุ์กระบือ ได้แก่ บุคคลที่ให้คำแนะนำในการคัดเลือกพันธุ์กระบือของเกษตรกร วิธีการผสมพันธุ์กระบือเพศเมียภายในฟาร์ม และการเปลี่ยนพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมให้แก่กระบือเพศเมียในฟาร์มของเกษตรกร และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกและการจัดการกระบือสาวทดแทน ได้แก่ ข้อมูลในกาพิจารณาคัดเลือกกระบือสาวทดแทน อายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรกของกระบือสาว ฤดูกาลคลอดลูกของแม่กระบือ และปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร พบว่า เพศ ระดับการศึกษา ชนิดของแรงงาน การฝึกอบรมด้านการเลี้ยงกระบือ และฤดูกาลคลอดลูกของแม่กระบือไม่มีความสัมพันธ์กับความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มฟาร์ม (ฟาร์มที่เลี้ยงกระบือสวยงาม และที่เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงานทั่วไป; $P > 0.05$) ยกเว้น แหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสารในการเลี้ยงกระบือ วัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือ รูปแบบการเลี้ยงกระบือ พื้นที่การเลี้ยงกระบือ ชนิดอาหารหยาบ ลักษณะของคอกพัก บุคคลที่ให้คำแนะนำในการคัดเลือกพันธุ์กระบือของเกษตรกร วิธีการผสมพันธุ์ วิธีการผสมพันธุ์กระบือเพศเมีย การเปลี่ยนพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมพันธุ์ให้แก่กระบือเพศเมียในฟาร์ม ข้อมูลในกาพิจารณาคัดเลือกกระบือสาวทดแทน อายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรกของกระบือสาว พบว่ามีความสัมพันธ์กับความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในฟาร์มของเกษตรกร ($P < 0.01$) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.2.1 ปัจจัยพื้นฐานของเกษตรกร ได้แก่ ระดับการศึกษา ชนิดของแรงงาน การฝึกอบรม และแหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสาร และเทคนิคการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรจำแนกตามกลุ่มฟาร์ม

สำหรับแหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสาร และเทคนิคการเลี้ยงกระบือ พบว่ามีความสัมพันธ์กับความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในฟาร์มของเกษตรกร ($P < 0.01$; ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 จำนวนและร้อยละของ เพศ ระดับการศึกษา ชนิดของแรงงาน การฝึกอบรมด้านการเลี้ยง กระบือ และแหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสาร และเทคนิคการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร

ลักษณะที่ศึกษา	กลุ่มเกษตรกร				P-Value
	เลี้ยงกระบือสวยงาม		เลี้ยงกระบือสร้างผลผลิต		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เพศ					0.4900
ชาย	46	61	168	57	
หญิง	29	39	127	43	
ระดับการศึกษา					0.8406
ไม่ได้เรียน	1	1	7	2	
ประถมศึกษา	66	88	260	88	
มัธยมศึกษาตอนต้น	5	7	18	7	
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	3	4	7	2	
ปริญญาตรี	0	0	3	1	
ชนิดของแรงงาน					0.6136
ภายในครอบครัว	75	100	294	99	
จ้างแรงงาน	0	0	1	1	
การฝึกอบรมด้านการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร					0.8361
ฝึกฝนด้วยตนเอง	69	92	268	91	
หน่วยงานรัฐ	6	6	26	9	
สถาบันการศึกษา	0	0	1	1	
แหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสาร และเทคนิคการเลี้ยงกระบือ					0.0001
นิตยสาร และหนังสือ	1	1	7	2	
อบรม/สัมมนา/เวทีประกวด	37	49	7	2	
เกษตรกรรายอื่น	36	48	186	64	
หน่วยงานของรัฐ	1	1	95	32	

ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า แหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสาร และเทคนิคการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรมีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักของเกษตรกรที่แตกต่างกัน โดยเกษตรกรกลุ่มฟาร์มที่เลี้ยงกระบือสวยงาม ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสาร และเทคนิคการเลี้ยงกระบือในการเข้าร่วมอบรม/สัมมนา/เวทีประกวดกระบือมากที่สุด (49.33%) รองลงมาเป็น จากเกษตรกรรายอื่น (48%) นิตยสาร (1.33%) และจากหน่วยงานของรัฐ (1.33%) ส่วนกลุ่มฟาร์มที่เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงาน ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสาร และเทคนิคการเลี้ยงกระบือจากเพื่อนเกษตรกรรายอื่นมากที่สุด (63.06%) รองลงมาเป็น จากหน่วยงานของรัฐ (32.20%) นิตยสาร (2.37%) และการเข้าร่วมอบรม/สัมมนา/เวทีประกวดกระบือ (2.37%)

ถึงแม้แหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสาร และเทคนิคการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรจะมีความสัมพันธ์ต่อความสัมพันธ์ในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักของเกษตรกรทั้งในสองกลุ่มฟาร์ม แต่สังเกตได้ว่าเกษตรกรในกลุ่มฟาร์มที่เลี้ยงกระบือสวยงามนั้น ส่วนใหญ่จะได้รับความรู้จากการเข้าร่วมอบรม/สัมมนา/เวทีประกวดกระบือมากที่สุดซึ่งต่างจากกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือทั่วไปส่วนใหญ่จะได้รับความรู้จากเพื่อนเกษตรกรรายอื่นมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในกลุ่มฟาร์มที่เลี้ยงกระบือสวยงามนั้นได้มีการรับข้อมูลข่าวสาร และเทคนิคการเลี้ยงกระบือต่างๆ โดยประสบการณ์ตรงของตนเอง แล้วนำมาฝึกปฏิบัติผ่านการลงมือทดลองจนเกิดความชำนาญและความรู้ ซึ่งต่างจากกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือเพื่อใช้สร้างผลผลิตและใช้แรงงาน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากเกษตรกรรายอื่นๆ แต่ไม่ได้รับความรู้ หรือประสบการณ์โดยตรง จึงอาจทำให้ไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้

4.3.2.2 ปัจจัยด้านการเลี้ยงและการจัดการ ได้แก่ วัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร รูปแบบการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร พื้นที่การเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ชนิดอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงกระบือ ลักษณะของคอกพักกระบือของเกษตรกร และการจัดบันทึกข้อมูลฟาร์ม พบว่า มีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในฟาร์มของเกษตรกร ($P < 0.01$) เกษตรกรทั้งสองกลุ่มฟาร์มมีวัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือรูปแบบการเลี้ยงกระบือ พื้นที่การเลี้ยง ชนิดอาหารหยาบที่ ลักษณะของคอกพักกระบือแตกต่างกัน โดยกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงกระบือสวยงาม ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือเพื่อผลิตลูกกระบือขายมากที่สุด (29%) รองลงมาคือ เพื่อความสวยงามและสร้างมูลค่าเพิ่ม (27%) ใช้ปุ๋ยในการเกษตร (25%) และเป็นมรดกตกทอด (18%) มีรูปแบบการเลี้ยงกระบือโดยส่วนใหญ่จะนิยมนำหญ้าหรือฟางมาให้กินภายในคอก (51%) ซึ่งส่วนใหญ่นิยมตัดหญ้าสดมาเลี้ยงกระบือ (81%) และใช้พื้นที่ของตนเองเลี้ยงกระบือมากที่สุด (57%) โดยกระบือแต่ละตัวจะมีคอกพัก และจะถูกเชือกผูกไว้ในคอก (80%) เกษตรกรส่วนใหญ่มีการจัดบันทึกข้อมูลฟาร์ม (60%)

ส่วนกลุ่มฟาร์มที่เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงาน ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ปุ๋ยในการเกษตรมากที่สุด (55%) รองลงมาคือ ผลิตลูกกระบือขาย (28%) เป็นมรดกตกทอด (16%) และใช้แรงงาน (1%) รูปแบบการเลี้ยงกระบือส่วนใหญ่เลี้ยงแบบไล่ต้อนเป็นฝูง (55%) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สาธารณะ (53%) และมักเป็นบริเวณป่าชุมชน (55%) เกษตรกรนิยมใช้ฟางข้าวเป็นอาหารหยาบในการเลี้ยงกระบือ (52%) โดยกระบือแต่ละตัวจะมีคอกพัก และจะถูกเชือกผูกไว้ในคอก (80%) เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการจัดบันทึกข้อมูลฟาร์ม (92%; ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 จำนวนและร้อยละของวัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร รูปแบบการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร พื้นที่การเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ชนิดอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงกระบือ ลักษณะของคอกพักกระบือของเกษตรกร

ลักษณะที่ศึกษา	กลุ่มเกษตรกร				P-Value
	เลี้ยงกระบือสวยงาม		เลี้ยงกระบือสร้างผลผลิต		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
วัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร					0.0001
ใช้เป็นแรงงาน	1	1	2	1	
เพื่อความสวยงามและสร้างมูลค่าเพิ่ม	20	27	0	0	
ผลิตลูกกระบือขาย	22	29	83	28	
ใช้ปุ๋ยในการเกษตร	19	25	163	55	
เป็นมรดกตกทอด	13	18	47	16	
รูปแบบการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร					0.0001
ไล่ต้อนเลี้ยงเป็นฝูง	12	16	161	55	
ผูกเลี้ยง	5	6	83	28	
ปล่อยเลี้ยงในรั้วที่ทำไว้	20	27	39	13	
นำหญ้าหรือฟางให้กินภายในคอก	38	51	12	4	
พื้นที่การเลี้ยงกระบือของเกษตรกร					0.0001
พื้นที่ของตนเอง	43	57	94	32	
พื้นที่ของผู้อื่น/เช่า	2	3	44	15	
พื้นที่สาธารณะ	30	40	157	53	
ป่าชุมชน	18	60	86	55	
พื้นที่ข้างถนน	3	10	22	14	
ลานทุ่งหญ้ารอบหมู่บ้าน	9	30	49	31	
ชนิดอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงกระบือ					0.0001
หญ้าสด	61	81	142	48	
ฟางข้าว	14	19	153	52	
การจัดบันทึกข้อมูล					0.0001
มีการจัดบันทึกข้อมูล	45	60	2	1	
มีการจัดบันทึกข้อมูลในบางครั้ง	19	25	20	7	
ไม่มีการจัดบันทึกข้อมูล	11	15	273	92	
ลักษณะของคอกพักกระบือ					0.0009
มีคอก แต่ผูกเชือก	60	80	231	78	
มีคอก แต่ปล่อยรวมกันในคอก	15	2	29	10	
ไม่มีคอก แต่ผูกเชือกที่ลาน	0	0	35	12	

4.3.2.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจคัดเลือกพันธุ์กระบือ ได้แก่ บุคคลที่ให้คำแนะนำในการคัดเลือกพันธุ์กระบือของเกษตรกร วิธีการผสมพันธุ์กระบือเพศเมียภายในฟาร์ม และการเปลี่ยนพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมพันธุ์ให้แก่กระบือเพศเมียในฟาร์ม พบว่ามีความสัมพันธ์กับความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในฟาร์มของเกษตรกร ($P < 0.01$; ตารางที่ 4.6) สำหรับการตัดสินใจคัดเลือกพ่อพันธุ์กระบือ พบว่ากลุ่มเกษตรกรเลี้ยงกระบือสวยงาม ส่วนใหญ่ตัดสินใจคัดเลือกพ่อพันธุ์กระบือโดยได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐมากที่สุด (48%) รองลงมาได้แก่ เกษตรกรรายอื่นๆ (41%) ผู้นำชุมชน (8%) และนักวิชาการ (3%) ส่วนกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือสร้างเพิ่มผลผลิตและใช้แรงงาน ส่วนใหญ่ตัดสินใจคัดเลือกพ่อพันธุ์กระบือโดยได้รับคำแนะนำจากเพื่อนเกษตรกรรายอื่นมากที่สุด (56%) รองลงมาได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ (25 %) ผู้นำชุมชน (10%) และไม่ได้รับคำแนะนำจากบุคคลใดเลย (9%)

ตารางที่ 4.6 จำนวนและร้อยละของบุคคลที่ให้คำแนะนำในการคัดเลือกพันธุ์กระบือของเกษตรกร วิธีการผสมพันธุ์กระบือเพศเมียภายในฟาร์ม และการเปลี่ยนพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมให้แก่กระบือเพศเมียในฟาร์มของเกษตรกร

ลักษณะที่ศึกษา	กลุ่มเกษตรกร				P-Value
	เลี้ยงกระบือสวยงาม		เลี้ยงกระบือสร้างผลผลิต		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บุคคลที่ให้คำแนะนำในการคัดเลือกพันธุ์กระบือของเกษตรกร					0.0001
ไม่ได้รับคำแนะนำ	0	0	26	9	
นักวิชาการ	2	8	0	0	
เกษตรกรรายอื่น	31	41	166	56	
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	36	48	74	25	
ผู้นำชุมชน	6	3	29	10	
วิธีการผสมพันธุ์กระบือเพศเมียภายในฟาร์ม					0.0001
ผสมตามธรรมชาติ	48	64	257	87	
ผสมเทียม	12	16	15	5	
ทั้งผสมตามธรรมชาติและผสมเทียม	15	20	23	8	
การเปลี่ยนพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมพันธุ์ให้แก่กระบือเพศเมียในฟาร์ม					0.0001
ไม่เปลี่ยน	0	0	193	65	
เปลี่ยน ทุกๆ	75	100	102	35	
- 1-2 ปี	22	29	42	41	
- 3-4 ปี	53	71	58	51	
- มากกว่า 5 ปี	0	0	8	8	

สำหรับวิธีการผสมพันธุ์กระบือเพศเมียในฟาร์ม พบว่า เกษตรกรทั้งสองกลุ่มฟาร์ม นิยมผสมพันธุ์กระบือตามธรรมชาติมากที่สุด (64% และ 87%) รองลงมาได้แก่ ใช้ทั้งผสมตามธรรมชาติและผสมเทียม (20% และ 8%) และใช้วิธีผสมเทียมเพียงอย่างเดียว (16% และ 5%) ตามลำดับ

เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามทั้งหมด (100%) มีการเปลี่ยนพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมพันธุ์ให้แก่กระบือเพศเมียในฟาร์ม และนิยมเปลี่ยนทุกๆ 3-4 ปีมากที่สุด (71%) แต่กลุ่มฟาร์มที่เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงาน ส่วนใหญ่ (65%) ไม่เปลี่ยนพ่อพันธุ์พันธุ์ที่ใช้ผสมพันธุ์ให้แก่กระบือเพศเมียในฟาร์ม แต่หากเปลี่ยนพ่อพันธุ์เกษตรกรส่วนใหญ่จะเปลี่ยนพ่อพันธุ์ทุก 1-2 ปี มากที่สุด (41%)

อย่างไรก็ตามถึงแม้เกษตรกรทั้งสองกลุ่มฟาร์มจะนิยมผสมพันธุ์กระบือตามธรรมชาติมากที่สุด แต่กลุ่มฟาร์มที่เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงานส่วนใหญ่มักใช้พ่อพันธุ์กระบือคุมฝูงมากที่สุด และไม่มีการเปลี่ยนพ่อพันธุ์คุมฝูงกระบือเพศเมียในฟาร์มของตนเอง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้กระบือของเกษตรกรมีขนาดตัวเล็กเนื่องจากปัญหาเลือดชิดภายในฝูง

4.3.2.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกและการจัดการกระบือสาวทดแทน ได้แก่ ข้อมูลในการพิจารณาคัดเลือกกระบือสาวทดแทน อายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรกของกระบือสาว ฤดูกาลคลอดลูกของแม่กระบือ และปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร พบว่า ข้อมูลในการพิจารณาคัดเลือกกระบือสาวทดแทน อายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรกของกระบือสาว มีความสัมพันธ์กับความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในฟาร์มของเกษตรกร ($P < 0.01$) ยกเว้น ฤดูกาลคลอดลูกของแม่กระบือ ($P > 0.05$)

โดยกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือสวยงามส่วนใหญ่ (60%) ใช้ข้อมูลจากลักษณะรูปร่างและโครงสร้างภายนอกในการคัดเลือกกระบือสาวทดแทนมากที่สุด รองลงมาคือ ความสมบูรณ์พันธุ์ (32%) และพันธุ์ประวัติของพ่อแม่พันธุ์กระบือสาวตัวนั้นๆ (8%) ส่วนกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงานส่วนใหญ่ (60%) ใช้ข้อมูลจากลักษณะรูปร่างและโครงสร้างภายนอกในการคัดเลือกกระบือสาวทดแทนมากที่สุด รองลงมาคือ เกษตรกรไม่มีการคัดเลือก (21%) ความสมบูรณ์พันธุ์ (16%) และพันธุ์ประวัติของพ่อแม่กระบือสาว (3%)

กลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือสวยงามส่วนใหญ่ (54%) นิยมผสมพันธุ์กระบือสาวครั้งแรก เมื่ออายุ 25-27 เดือนมากที่สุด รองลงมาคือ ผสมพันธุ์กระบือสาวอายุมากกว่า 27 เดือน (41%) และอายุ 22-24 เดือน (5%) กระบือในฟาร์มของเกษตรกรมักคลอดลูกในฤดูหนาวมากที่สุด (79%) รองลงมา ฤดูฝน (9%) ฤดูร้อน (7%) และตลอดทั้งปี (5%) ตามลำดับ สำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงาน ส่วนใหญ่ (82%) นิยมผสมพันธุ์กระบือสาวครั้งแรก เมื่ออายุมากกว่า 27 เดือนมากที่สุด รองลงมาคือ ผสมพันธุ์กระบือสาวอายุมากกว่า 25-27 เดือน (9%) อายุน้อยกว่า 22 เดือน (8%) และอายุน้อยกว่า 22 -24 เดือน (1%) ตามลำดับ

กระบือในฟาร์มของเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม มักคลอดลูกในฤดูหนาวมากที่สุด (79% และ 67%) รองลงมา ฤดูฝน (9% และ 11%) ฤดูร้อน (7% และ 17 %) และตลอดทั้งปี (5% และ 5%) ตามลำดับ ทั้งนี้เกษตรกรทั้งสองกลุ่มฟาร์ม เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญมากที่สุดในการเลี้ยงกระบือคือไม่มีพื้นที่ในการเลี้ยงกระบือ (56% และ 36%) รองลงมาคือ การขาดแรงงานในการเลี้ยงกระบือ (19% และ 25%) ไม่มีความรู้ในการเลี้ยงกระบือ (13% และ 14%) ไม่มีความรู้ในการคัดเลือกพันธุ์กระบือ (7% และ 13%) หลัวและฟางที่มีไม่เพียงพอ (3% และ 12%) และกระบือผสมติดยากและมีปัญหาสุขภาพ (3% และ 11%) ตามลำดับ ดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 จำนวนและร้อยละของข้อมูลในกาพิจารณาคัดเลือกกระป๋องสาวทดแทน อายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรกของกระป๋องสาว ฤดูกาลคลอดลูกของแม่กระป๋อง และปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร

ลักษณะที่ศึกษา	กลุ่มเกษตรกร				P-Value
	เลี้ยงกระบือสวยงาม		เลี้ยงกระบือสร้างผลผลิต		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ข้อมูลในการพิจารณาคัดเลือกกระบือสาวทดแทน					0.0001
ไม่มีการคัดเลือก	0	0	61	21	
ลักษณะรูปร่างและโครงสร้างภายนอก	45	60	178	60	
พันธุ์ประวัติของพ่อแม่กระบือ	6	8	9	3	
ความสมบูรณ์พันธุ์	24	32	47	16	
อายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรกของกระบือสาว					0.0001
น้อยกว่า 22 เดือน	0	0	24	8	
22 - 24 เดือน	4	5	2	1	
25 - 27 เดือน	40	54	26	9	
มากกว่า 27 เดือน	31	41	243	82	
ฤดูกาลคลอดลูกของแม่กระบือ					0.1162
หนาว (พ.ย. ถึง ก.พ.)	59	79	198	67	
ร้อน (มี.ค. ถึง มิ.ย.)	5	7	50	17	
ฝน (ก.ค. ถึง ต.ค.)	7	9	33	11	
ตลอดทั้งปี	4	5	14	5	
ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร					0.0110
ไม่มีพื้นที่ในการเลี้ยงกระบือ	42	56	107	36	
หญ้าและฟางที่มีไม่เพียงพอ	2	3	29	10	
ขาดแรงงานในการเลี้ยงกระบือ	14	19	65	22	
ไม่มีความรู้ในการเลี้ยงกระบือ	10	12	32	11	
ไม่มีความรู้ในการคัดเลือกพันธุ์กระบือ	5	7	34	12	
กระบือผสมติดยากและมีปัญหาสุขภาพ	2	3	28	9	

ถึงแม้กลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระป๋องเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงานส่วนใหญ่จะคัดเลือกกระป๋องสาวทดแทนจากลักษณะรูปร่างและโครงสร้างภายนอกมากที่สุดเช่นเดียวกับกลุ่มฟาร์มที่เลี้ยงกระป๋องสวยงามก็ตามแต่สังเกตได้ว่า เกษตรกรที่ไม่มีการคัดเลือกกระป๋องสาวทดแทนนั้นมีมากถึง 21% ซึ่งการพัฒนาพันธุ์กรรมกระป๋องนั้นจำเป็นต้องอาศัยการพิจารณาข้อมูลรูปร่างและโครงสร้างภายนอก พันธุ์ประวัติ และความรู้ ความชำนาญ และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นองค์ความรู้เฉพาะด้านของเกษตรกรแต่ละราย

จากการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นได้ว่าทั้งปัจจัยพื้นฐานของเกษตรกร ได้แก่ แหล่งข้อมูลความรู้ และข่าวสารด้านการเลี้ยงกระบือ ปัจจัยด้านการเลี้ยงและการจัดการ ได้แก่ วัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร รูปแบบการเลี้ยง พื้นที่การเลี้ยง ชนิดอาหารหยาบ และลักษณะของคอกพักกระบือของเกษตรกร ปัจจัยที่เกี่ยวกับการตัดสินใจคัดเลือกพันธุ์กระบือ ได้แก่ บุคคลที่ให้คำแนะนำในการคัดเลือกพันธุ์กระบือของเกษตรกร วิธีการผสมพันธุ์กระบือเพศเมียภายในฟาร์ม และการเปลี่ยนพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมให้แก่กระบือเพศเมียในฟาร์มของเกษตรกร และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกและการจัดการกระบือสาวทดแทน ได้แก่ ข้อมูลในการพิจารณาคัดเลือกกระบือสาวทดแทน อายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรกของกระบือสาว และปัญหาอุปสรรคที่สำคัญในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรแต่ละรายมีความสัมพันธ์กับความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในฟาร์มของเกษตรกร ($P < 0.01$) สอดคล้องกับ ผกามาศ (2544) ที่รายงานว่า การดูแลเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการ รูปแบบคอกพักสัตว์ แปลงหญ้า การถือครองพื้นที่ และการจัดผสมพันธุ์และการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มมีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริในพื้นที่จังหวัดสกลนคร และนิตยา และคณะ (2550) ศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงกระบือเพราะสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ใช้วิธีการผสมพันธุ์กระบือโดยปล่อยผสมพันธุ์กันเองตามธรรมชาติ และส่วนใหญ่ไม่มีการคัดเลือกพันธุ์กระบือ ส่งผลให้กระบือที่เลี้ยงในฟาร์มมีขนาดและรูปร่างเล็ก และมีปัญหาการผสมไม่ติด (ปัญชา และคณะ, 2548) จากสภาพปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับ มัทนียา (2553) รายงานว่า ปัจจัยพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับตัวของเกษตรกรเอง ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ แรงงาน แหล่งข้อมูลความรู้ วิธีการจัดการเลี้ยงดู อาหารและการให้อาหาร และบุคคลที่ให้คำแนะนำเกษตรกร ล้วนส่งผลต่อการตัดสินใจในการคัดเลือกและผสมพันธุ์สัตว์ให้ประสบความสำเร็จได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

เกษตรกรที่เลี้ยงกระบือสวยงามในกลุ่มน้ำสงครามมีความแตกต่างจากเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงานทั่วไป คือ ผู้เลี้ยงมีทัศนคติ เกี่ยวกับการเลี้ยงกระบือพื้นเมืองเพื่อยกระดับสายพันธุ์กระบือในกลุ่มของตนเองให้มีขนาดรูปร่างที่ใหญ่ขึ้น และมีลักษณะสวยงามตรงตามอัตลักษณ์ของกระบือไทย โดยเริ่มจากการคัดเลือกกระบือพื้นเมืองไทยเพศผู้ที่มีลักษณะ รูปร่างสูงใหญ่ มีขนาดลำตัวยาว และลักษณะอื่นๆ ตามอุดมคติของกระบือไทยเพื่อมาผสมให้กับกระบือเพศเมียในฟาร์มของตนเอง เพื่อหวังให้กระบือรุ่นลูกมีลักษณะที่พึงประสงค์ และรูปร่างสูงใหญ่กว่ารุ่นพ่อแม่ โดยมีรายละเอียดลักษณะที่ใช้พิจารณาคัดเลือกกระบือสวยงามเพื่อใช้ในการประกวด 13 ลักษณะ ได้แก่ 1) โครงสร้างลำตัวยาว สูงใหญ่ 2) ขาแข็งแรง และเหมาะสมกับลำตัว 3) บั้งคอ สีขาวได้คอ 2-3 บั้ง 4) หน้า และดวงตาแจ่มใส 5) ตาแต่้มทั้ง 2 ข้าง (ตาแต่้ม) 6) มีจุดสีขาวบริเวณแก้มทั้ง 2 ข้าง (แก้มจ้ำ) 7) เท้าทั้ง 4 ข้างมีสีขาว 8) เขาใหญ่ กางออก และปลายเขามนเข้าหากัน 9) ลูกอ้มทะใหญ่และเสมอกัน ไม่บิด 10) หางใหญ่ ยาว เหน้หางเต็ม 11) ลึงค์รัดติดหน้าท้องตรง 12) ตำแหน่งขั้วที่เป็นมงคล และ 13) ไม่มีลักษณะกาลกิณี

ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เกษตรกร แสดงให้เห็นว่าปัจจัยพื้นฐานของเกษตรกร ได้แก่ แหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสารในการเลี้ยงกระบือ ปัจจัยด้านการเลี้ยงและการจัดการ ได้แก่ วัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร รูปแบบการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร พื้นที่การเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ชนิดอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงกระบือ และลักษณะของคอกพักกระบือของเกษตรกร ปัจจัยที่เกี่ยวกับการตัดสินใจคัดเลือกพันธุ์กระบือ ได้แก่ บุคคลที่ให้คำแนะนำในการคัดเลือกพันธุ์กระบือของเกษตรกร วิธีการผสมพันธุ์กระบือเพศเมียภายในฟาร์ม และการเปลี่ยนพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมให้แก่กระบือเพศเมียในฟาร์มของเกษตรกร และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกและการจัดการกระบือสาวทดแทน ได้แก่ ข้อมูลในกาพิจารณาคัดเลือกกระบือสาวทดแทน อายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรกของกระบือสาวมีความสัมพันธ์กับความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในฟาร์มของเกษตรกร ($P < 0.01$) ยกเว้นปัจจัยพื้นฐานของเกษตรกร ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ชนิดของแรงงาน และการฝึกอบรมด้านการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกและการจัดการกระบือสาวทดแทน ได้แก่ ฤดูกาลคลอดลูกของแม่กระบือ ไม่มีความสัมพันธ์กับความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในฟาร์มของเกษตรกร ($P > 0.05$)

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามในกลุ่มน้ำสงครามมีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ ข่าวสาร และแลกเปลี่ยนข้อมูลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกับกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือกลุ่มอื่นๆ

5.2.2 ภูมิปัญญาองค์ความรู้ในการคัดเลือกพันธุ์กระบือของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามในกลุ่มน้ำสงครามสามารถนำไปศึกษาต่อยอดถึงการปรับปรุงพันธุ์ขั้นสูงได้ โดยให้เกษตรกรได้มีการจดบันทึกข้อมูลพันธุ์ประวัติ ข้อมูลการเจริญเติบโต และการให้ผลผลิตของกระบือแต่ละตัว

5.2.3 ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มเลี้ยงกระบือเพื่อพัฒนาพันธุ์กรรมให้มากขึ้น โดยใช้กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอเป็นกลุ่มตัวอย่างในการพัฒนา

บรรณานุกรม

- กิตติ กุบแก้ว. 2553. **ภูมิปัญญาการคัดเลือกความไทย**. กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ. 116 น.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2539. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย**.
แหล่งที่มา: <http://www.ipesp.ac.th/learning/thaistory/content1.html>, 15 พฤษภาคม 2558.
- กรมปศุสัตว์. 2557. **สถิติจำนวนโคเนื้อในประเทศไทยประจำปี 2557**. แหล่งที่มา:
<http://www.dld.go.th/ict/yearly/yearly56/imex56.html/>, 15 พฤษภาคม 2558.
- กรมปศุสัตว์. 2555. **ภูมิปัญญาไทยการจัดการเลี้ยงกระบือ**. (20 สิงหาคม 2556) แหล่งที่มา
<http://www.dld.go.th/service/buffalo0.html>.
- จินตนา อินทรมงคล. 2548. **กระบือไทยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ. 234 น.
- ธนวัฒน์ สุระนรากุล ศรชัย คงสุข จิตติยา เสรีวัฒน์ และอุษณีย์ภรณ์ สร้อยเพชร. 2552. **รูปแบบการเลี้ยงและการจัดการฝูงกระบือที่ยั่งยืนของเกษตรกรในอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2552.
- นียดา พันธุ์สวัสดิ์ สมหมาย คล้ายบ้านใหม่ พิจิตรา เหลาทอง. 2550. **สภาพการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดนครศรีธรรมราช**. สถานีวิทยุทดสอบพันธุ์สัตว์นครศรีธรรมราช. อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. 32 หน้า.
- บัญชา สัจจาพันธ์ ธัญญา สุขย่อย และประภัสสร วุฒิปาณี. 2548. **การศึกษาความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ สังคม เทคนิค สำหรับการเลี้ยงกระบือในพื้นที่เขต 9 ปี 2547**. วารสารวิชาการสำนักสุศาสตร์และสุขอนามัยที่ 9 ปีที่ 3 ฉบับที่ 9 (มิถุนายน-กันยายน 2548).
- ประจักษ์ วงศ์อารีย์. 2544. **ธรรมชาติกับวิถีชีวิตชุมชนอีสาน**. สำนักศิลปวัฒนธรรม, สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- ประยงค์ ยมนต์ถ์ ปกป้อง บุโรทกานนท์ จันดี ลือโสภา เพลินจิตร คำมะสอน สงกรานต์ เหนือคูเมือง จำลอง สีแดง บุญศรี โสภักดิ์ กิ่ง ลือโสภา และสุวรรณ แข็งพิลา. 2548. **องค์ความรู้ภูมิปัญญานายฮ้อยจัว-ควาย เขตทุ่งกุลาร้องไห้**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรุงเทพฯ.
- พิสุทธ์ เนียมทรัพย์ และจิรสิทธิ์ สงประเสริฐ. 2522. **การเลี้ยงกระบือของชาวนาในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน**. น. 61-75. ใน รายงานการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 17. (สาขาสัตว์และสัตวแพทยศาสตร์). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ผกามาสรุ่งเรือง. 2544. **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- มัทนียา สารกุล. 2553. **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพทางพันธุกรรมสำหรับการให้ผลผลิตน้ำนมของโคนมระดับฟาร์มในเขตภาคกลางของประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- วรกร อินทแพทย์ และสมศักดิ์ จิตนิยม. 2554. **ปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น**. รายงานผลการวิจัยกระบือ 2554, กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานจังหวัดนครพนม. 2556. **ข้อมูลบรรยายสรุปจังหวัดนครพนม**. (สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2556).แหล่งที่มา :<http://www.nakhonphanom.go.th/>
- สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครพนม. 2558. **รายงานสรุปผลการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ**. กรมปศุสัตว์, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครพนม. 2556. **การประกวดกระบือ**. ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์ (สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2556). แหล่งที่มา : <http://www.dld.go.th/ict/>
- SAS. 2003. **SAS OnlineDec 9.13**. SAS Institute Inc., Cary, NC, USA.

ภาคผนวก

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกร
ในลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม

ภาคผนวก ก

ภาพ

ภาพผนวกที่ 1 ลักษณะคอกพักกระบือของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในลุ่มน้ำสงคราม

ภาพผนวกที่ 2 สภาพพื้นที่เลี้ยงกระบือในลุ่มน้ำสงคราม

ภาพผนวกที่ 3 พ่อพันธุ์กระบือของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ

ภาพผนวกที่ 4 กระบือของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอที่ได้รับรางวัลในการประกวด

ภาพผนวกที่ 5 การใช้พ่อพันธุ์กระบือสวยงามที่ผ่านการประกวดให้บริการผสมพันธุ์กระบือเทศเมียวให้แก่สมาชิกในภายในกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ

ภาพผนวกที่ 6 การเตรียมกระบือเพื่อเข้าประกวดในงานต่างๆ

ภาคผนวก ข
ประวัติคณะผู้วิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกร
ในลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม

ประวัติคณะผู้วิจัย

ผู้วิจัยท่านที่ 1

1. ชื่อ (ไทย) นางสาวมัทนียา สารกุล
(อังกฤษ) Miss. Mattaneeya Sarakul
2. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 1-3501-00013-57-6
3. ตำแหน่งบริหาร : หัวหน้างานฝึกงานภายนอกและสหกิจศึกษา
คณะเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม
4. ตำแหน่งวิชาการ : อาจารย์
5. หน่วยงานที่สังกัด : สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยนครพนม
- โทรศัพท์ : 0-4254-3222
- โทรสาร : 0-4254-3122
- โทรศัพท์มือถือ : 08-57657080
- E-mail : Sarakul1@hotmail.com

6. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ	ระดับ	คณะ	สาขาวิชา	สถาบัน
2552	ปริญญาโท	เกษตร	สัตวศาสตร์ (การปรับปรุงพันธุ์สัตว์)	ม.เกษตรศาสตร์ (บางเขน)
2550	ปริญญาตรี	ผลิตกรรมการเกษตร	การผลิตโคเนื้อ-โคนม	ม.แม่โจ้ (เชียงใหม่)

6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

1. การปรับปรุงพันธุ์สัตว์ (Animal Breeding)
2. การผลิตปศุสัตว์ในเขตร้อนชื้น (Livestock Production in Tropical)

7. ผลงานตีพิมพ์ / เผยแพร่

1. Sarakul, M., S. Koonawootrittriron, M.A. Elzo and T. Suwanasopee. 2011. Factors influencing genetic change for milk yield within farms in Central Thailand. **Asian-Aust. J. Anim. Sci.** 24: 1031-1040.
2. Sarakul, M., S. Koonawootrittriron, M.A. Elzo and T. Suwanasopee. 2010. Factors associated genetic improvement for milk production of dairy cattle at farm level in Central Thailand. Paper C01-PP-26_PP818-821 in Proc. 14th AAAP Animal Science Congress, Pingtung, Taiwan ROC. August 23-27, 2010.
3. Sarakul, M., S. Koonawootrittriron, T. Suwanasopee, M. A. Elzo, A. Hirunwong and T. Thongprapi. 2010. Factors affecting genetic improvement for milk production of dairy cattle at farm level in Central Thailand. Pages 150 - 157. **In Proc. 48th Kasetsart University Conference, Animals**, February 3 - 5, 2010, Bangkok (Thai).
4. Sarakul, M., S. Koonawootrittriron, T. Suwanasopee, A. Hirunwong and T. Tongprapi. 2009. Situation of production and attitude for sire selection of dairy

farmers in Thailand (2008). Pages 174 - 181. *In Proc. 47th Kasetsart University Conference*, March 17 - 21, 2009, Bangkok (Thai).

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 หัวหน้าโครงการวิจัย : -

7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว :

ชื่อโครงการวิจัย	ปี พ.ศ.	แหล่งทุนวิจัย	ทำวิจัยเสร็จ
1. ประสิทธิภาพการผลิตไก่พื้นเมืองลูกผสม 4 สายพันธุ์ ของมหาวิทยาลัยนครพนม (NPU)	2555	ทุนอุดหนุนการทำวิจัย คณะเกษตรและเทคโนโลยี ม.นครพนม	ร้อยละ 100
2. การศึกษาอิทธิพลของอายุการตัดต่อผลผลิตและคุณภาพทางอาหารสัตว์ของหญ้าเนเปียร์สายพันธุ์ปากช่อง 1 ในพื้นที่ อ.เมือง จ.นครพนม	2555	ทุนอุดหนุนการทำวิจัย คณะเกษตรและเทคโนโลยี ม.นครพนม	ร้อยละ 100
3. อิทธิพลของปุ๋ยมูลโคต่อผลผลิตและคุณภาพของเมล็ดพันธุ์หญ้ากินนีอมบาศา	2555	ทุนอุดหนุนการทำวิจัย คณะเกษตรและเทคโนโลยี ม.นครพนม	ร้อยละ 100
4. การใช้ฮอร์โมนโปรเจสเตอโรนร่วมกับพอสตาแกรนดินในการเหนี่ยวนำการเป็นสัดในโคเนื้อลูกผสมพื้นเมือง กรณีศึกษา ตำบลขามเฒ่า อำเภอนครพนม	2555	ทุนอุดหนุนการทำวิจัย คณะเกษตรและเทคโนโลยี ม.นครพนม	ร้อยละ 90
5. ศึกษาสภาพการผลิตของเกษตรกรรายย่อยและคุณลักษณะของกระบือในเขตลุ่มแม่น้ำสงคราม จังหวัดนครพนม	2556	ทุนสนับสนุนจาก วช.	ร้อยละ 60
6. การขยายผลทดสอบการใช้ประโยชน์อ้อยอาหารสัตว์ในกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ กรป.กลาง โพนยางคำ จำกัด	2556	ทุนสนับสนุนจาก สวทช.	ร้อยละ 50
7. การศึกษาคุณลักษณะและเอกลักษณ์เฉพาะของกระบือปลักในลุ่มน้ำสงครามและลุ่มน้ำก่ำในเขตจังหวัดนครพนม	2557	ทุนสนับสนุนจาก วช.	อยู่ระหว่างดำเนินการ
8. การถอดบทเรียนตำรับสมุนไพรไทยจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้เลี้ยงและรักษาโรคกระบือปลักในเขตลุ่มน้ำสงครามของจังหวัดนครพนม	2557	ทุนสนับสนุนจาก วช.	อยู่ระหว่างดำเนินการ

ผู้วิจัยท่านที่ 2

1. ชื่อ (ไทย) นายธนพัฒน์ สุระนารกุล
(อังกฤษ) Mr. Tanapat Suranarakul
2. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : 3-3499-00736-50-0
3. ตำแหน่งบริหาร : หัวหน้าสาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี
ตำแหน่งวิชาการ : อาจารย์
4. หน่วยงานที่สังกัด : สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยนครพนม
โทรศัพท์ : 0-4254-3222
โทรสาร : 0-4254-3122
โทรศัพท์มือถือ : 08-7775-5663
E-mail : Suraball@yahoo.com

5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ	ระดับปริญญา	อักษรย่อ ปริญญา	คณะวิชา	สาขาวิชา	ชื่อสถาบันการศึกษา
2549	ปริญญาโท	วท.ม.	เกษตรศาสตร์	สัตวศาสตร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2544	ปริญญาตรี	วท.บ.	เกษตรศาสตร์	สัตวศาสตร์	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพิษณุโลก

6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

1. โภชนศาสตร์สัตว์ (Animal Nutrition)
2. การจัดการระบบฟาร์ม (Farming System Management)

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 แผนงานวิจัยในฐานะผู้อำนวยการแผนการวิจัย

ชื่อแผนงานวิจัย	ปี พ.ศ.	แหล่งทุนวิจัย
1. เกษตรอินทรีย์เชิงบูรณาการพัฒนาท้องถิ่นจากมูลกระบือแบบวิถีไทยอย่างพอเพียงและยั่งยืนในอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม	2552	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

7.2 โครงการวิจัยในฐานะที่ตนเองเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อโครงการวิจัย	ปี พ.ศ.	แหล่งทุนวิจัย
1. รูปแบบการเลี้ยงและการจัดการฝูงกระบือที่ยั่งยืนของเกษตรกรในอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม	2552	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
2. เปรียบเทียบการใช้อาหาร 4 ชนิดที่มีผลต่อสมรรถนะการผลิตและคุณภาพซากในเป็ดเนื้อ	2552	ทุนอุดหนุนวิจัย คณะเกษตรและเทคโนโลยี ม.นครพนม
3. การเปรียบเทียบประสิทธิภาพการเลี้ยงไก่ไข่สหกรณ์บ้านกลาง	2552	ทุนอุดหนุนวิจัย

จังหวัดนครพนม		คณะเกษตรและเทคโนโลยี ม.นครพนม
4. ศึกษาการเสริมถั่วกั้วร์มิลล์เป็นแหล่งโปรตีนในอาหาร ต่อ สมรรถนะการเจริญเติบโต และคุณภาพซากของเป็ดเนื้อ	2553	ทุนอุดหนุนการทำวิจัย คณะ เกษตรและเทคโนโลยี ม.นครพนม
5. ศึกษาการเสริมถั่วกั้วร์มิลล์เป็นแหล่งโปรตีนในอาหาร ต่อ สมรรถนะการเจริญเติบโต และคุณภาพซากของไก่เนื้อ	2553	บริษัท แลปอินเตอร์ จำกัด
6. การเสริมสารสี Lali Red ในอาหารต่อสมรรถนะการผลิต ของไข่และคุณภาพไข่	2553	บริษัท แลปอินเตอร์ จำกัด
7. การสร้างรูปแบบบูรณาการการผลิตข้าวหอมมะลิและสัตว์ เศรษฐกิจของท้องถิ่นอย่างสมดุลและยั่งยืน	2553	สำนักงานคณะกรรมการ วิจัยแห่งชาติ (วช.)
8. A value chain and risk analysis study for a layer chicken cooperative	2554	FAO
9. การวิจัยและพัฒนาฟาร์มไก่ไข่จากภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อการ สร้างอาชีพควบคู่วิถีชีวิตชุมชนของจังหวัดนครพนมอย่างยั่งยืน	2555	สำนักงานคณะกรรมการ วิจัยแห่งชาติ (วช.)

7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ

ชื่อโครงการวิจัย	ปี พ.ศ.	แหล่งทุนวิจัย	ทำวิจัยเสร็จ
1. การสร้างรูปแบบบูรณาการการผลิตข้าวหอมมะลิ และสัตว์เศรษฐกิจของท้องถิ่นอย่างสมดุลและยั่งยืน	2553	สำนักงานคณะกรรมการ วิจัยแห่งชาติ (วช.)	ร้อยละ 80
2. A value chain and risk analysis study for a layer chicken cooperative	2554	FAO	ร้อยละ 90
3. การวิจัยและพัฒนาฟาร์มไก่ไข่จากภูมิปัญญา ท้องถิ่นต่อการสร้างอาชีพควบคู่วิถีชีวิตชุมชนของ จังหวัดนครพนมอย่างยั่งยืน	2555	สำนักงานคณะกรรมการ วิจัยแห่งชาติ (วช.)	ร้อยละ 80
4. การปรับปรุงสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองลูกผสม 4 สายเลือดของมหาวิทยาลัยนครพนม (NPU)	2555	ทุนอุดหนุนการทำวิจัย คณะ เกษตรและเทคโนโลยี ม.นครพนม	ร้อยละ 70

7.4 งานวิจัยที่เผยแพร่การตีพิมพ์

Khampata, K., T. Khammeng, T. Suranarakul, P. Pakdee, S. Uriyapongson and U. Soipeth. 2005. Effect of Dry Cassava Leaf in Hybred Duck Rations on Digestibility, Growth Performance and Carcass Quality. AHAT/BSAS International Conference Integrating Livestock-Crop System to meet the Challenges of Globalization, Sofitel Raja Orchid Khon Kaen, Khon Kaen, Thailand.

Suranarakul, T., T. Khammeng, S. Uriyapongson and C. Wachirapakhon. 2005. Effect of Substitution of Golden Apple Snail (*Pomaeca canaliculata*) Meat for Fish Meal in Duck Ration on the Performance of Cherry Valley Duck. AHAT/BSAS International

Conference Integrating Livestock-Crop System to meet the Challenges of Globalization, Sofitel Raja Orchid Khon Kaen, Khon Kaen, Thailand.

Suranarakul, T., T. Khammeng, S. Uriyapongson and C. Wachirapakhon. 2005. Effect of Substitution of Golden Apple Snail (*Pomaeca canaliculata*) Meat for Fish Meal in Duck Ration on the Digestibility of Cherry Valley Duck. AHAT/BSAS International Conference Integrating Livestock-Crop System to meet the Challenges of Globalization, Sofitel Raja Orchid Khon Kaen, Khon Kaen, Thailand.

ธนพัฒน์ สุระนารกุล, จิตติยา เสรีวัฒน์, นวลจันทร์ เพชรนุ้ย, นวรัตน์ ผอบงา และ วรินทร์ วงศ์ สามารถ. 2552. การศึกษาระบบการเลี้ยงไก่ไข่โรงเรือนพื่นยกสูงจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ฟาร์มสหกรณ์บ้านกลาง จังหวัดนครพนม. 2552. การประชุมวิชาการงานเกษตรนครสวรรค์ ครั้งที่ 7. คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ธนพัฒน์ สุระนารกุล. 2553. การเสริมสารสี Lali Red ในอาหารต่อสมรรถนะการผลิตของไข่และ คุณภาพไข่. 2553. ประชุมวิชาการเกษตร ครั้งที่ 11 ประจำปี 2553. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธนพัฒน์ สุระนารกุล นวลจันทร์ เพชรนุ้ย และ ราชนันท์ บัวบาน. 2554. ผลการเสริมกั้วร์มิลล์เป็นแหล่ง โปรตีนในอาหารต่อสมรรถนะการเจริญเติบโตและคุณภาพซากเป็ดเนื้อ. วารสารแก่นเกษตร ปีที่ 39 ฉบับพิเศษ 2554 หน้า 1-4.

ธนพัฒน์ สุระนารกุล และ ราชนันท์ บัวบาน. 2555. ผลการเสริมกั้วร์มิลล์ (50% โปรตีน) เป็นแหล่ง โปรตีนในอาหารต่อสมรรถนะการเจริญเติบโตและคุณภาพซากไก่เนื้อ. วารสารแก่นเกษตร ปีที่ 40 ฉบับพิเศษที่ 2 ปี 2555. หน้า 257-261.

ผู้วิจัยท่านที่ 3

1. ชื่อ (ไทย) นายศรชัย คงสุข

(อังกฤษ) Mr. SORNCHAI KONGSOOK

2. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : 3-3201-00537-32-6

3. ตำแหน่งปัจจุบัน : นักวิชาการสัตวบาล ระดับชำนาญการพิเศษ

4. หน่วยงานที่สังกัด : สถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์อุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
โทรศัพท์ : 0-4258-1108

E-mail : sornchaik@dld.go.th

5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ	ระดับปริญญา	คณะวิชา	สาขาวิชา	ชื่อสถาบัน การศึกษา
2532	ปริญญาตรี	สัตวศาสตร์	เทคโนโลยีการผลิตสุกร	สถาบันเทคโนโลยีการ เกษตรแม่โจ้
2542	ปริญญาโท	สัตวบาล	การปรับปรุงพันธุ์สัตว์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ (ไม่มี)

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

การศึกษาวิจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุกรรมกระบือปลักด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกร
ในลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย -

7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย

7.2.1 สมรรถภาพการสืบพันธุ์ของสุกรลูกผสมที่เกิดจากพันธุ์แลนด์เรซและลาร์จไวท์สายพันธุ์ไอร์แลนด์และแคนาดา

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อแผนงานวิจัยและหรือโครงการวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และสถานภาพในการทำวิจัย

ที่	งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อเรื่อง	ปีที่พิมพ์	สถานภาพในการทำวิจัย
1	การใช้เครื่องมืออัลตราซาวด์แสดงภาพที่เห็นขณะนั้นเพื่อประเมินส่วนประกอบและ คุณภาพของสุกรพันธุ์ขณะมีชีวิต	2537	ผู้ร่วมโครงการ
2	สมรรถภาพการผลิตของแม่สุกรพันธุ์แท้ที่นำเข้าจากประเทศแคนาดา	2538	ผู้ร่วมโครงการ
3	การประมาณค่าอัตราพันธุกรรมของลักษณะทางการเจริญเติบโตในสุกร	2543	หัวหน้าโครงการ
4	สมการทำนายน้ำหนักกระป๋องพื้นเมืองเพื่อใช้ในฟาร์มเกษตรกร	2544	หัวหน้าโครงการ
5	การประมาณค่าอัตราพันธุกรรมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะน้ำหนักแรกเกิดและหย่านมของกระป๋องไทย	2544	ผู้ร่วมโครงการ
6	อายุเฉลี่ยของพ่อแม่พันธุ์เมื่อให้ลูกและจำนวนสัตว์ทดแทนที่มีผลต่อการปรับปรุงพันธุ์กระป๋องของกรมปศุสัตว์	2544	ผู้ร่วมโครงการ
7	การเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกรในหมู่บ้านอนุรักษ์และพัฒนากระป๋องปลักไทยของจังหวัดยโสธร	2545	ผู้ร่วมโครงการ
8	การเพิ่มมูลค่ากระป๋องพื้นเมืองไทยเพศผู้หลังหย่านมโดยการเสริมวัสดุทาง่ายในท้องถื่น 1. สมรรถภาพการเจริญเติบโตของกระป๋องพื้นเมือง ไทยเพศผู้หลังหย่านมด้วยการเสริม มันสำปะหลัง	2547	ผู้ร่วมโครงการ
9	สมรรถภาพการเจริญเติบโตของสุกรพันธุ์แลนด์เรซสายพันธุ์ปากช่อง 1 ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์สุรินทร์	2548	หัวหน้าโครงการ
10	Phenotypic and Genetic Correlation Between Growth and Fertility of Thai Swamp Buffalo	2549	หัวหน้าโครงการ
11	การประมาณค่าทางพันธุกรรมของลักษณะความสมบูรณ์พันธุ์ของกระป๋องปลักไทย	2549	หัวหน้าโครงการ

ผู้วิจัยท่านที่ 4

- ชื่อ (ไทย) นายพิชิต รอดชุม
(อังกฤษ) Mr. Phichit Rodchoom
- หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : 3-3499-00736-50-0
- ตำแหน่งบริหาร : รองคณะบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา คณะเกษตรและเทคโนโลยี
ตำแหน่งวิชาการ : อาจารย์
- หน่วยงานที่สังกัด : สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระป๋องปลักด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรในลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้: สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี 103 หมู่ 3
บ้านหนองเขา ถ. ชยางกูร ต. ขามเฒ่า อ. เมือง จ. นครพนม 48000

โทรศัพท์ : 0-4254-3222

โทรสาร : 0-4254-3122

โทรศัพท์มือถือ : 08-7224-1311

E-mail : Rodchoom@hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ	ระดับ ปริญญา	อักษรย่อ ปริญญา	คณะวิชา	สาขาวิชา	ชื่อสถาบัน การศึกษา
2535	ปริญญาตรี	ท.ชบ. (เทคโนโลยีการ เกษตรบัณฑิต)	ผลิตกรรม การเกษตร	สัตวศาสตร์ (โคเนื้อ-โคนม)	สถาบันเทคโนโลยีการ เกษตรแม่โจ้
2552	ปริญญาโท	วท.ม. (วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต)	เกษตรศาสตร์	สัตวศาสตร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว :

พิชิต รอดชุม สุรเดช พลเสน กฤตพล สมมาตย์ มงคล ต๊ะอุ่น และ D.E.B. Higge. 2552.

อิทธิพลของพันธุ์หญ้าพืชอาหารสัตว์ในระบบการผลิตแบบอินทรีย์ในชุดดินโคราช. ในรายงาน
ประชุมสัมมนาวิชาการเกษตร ประจำปี 2552 คณะเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
ขอนแก่น.

พิชิต รอดชุม สุรเดช พลเสน กฤตพล สมมาตย์ มงคล ต๊ะอุ่น และ D.E.B. Higge. 2552. อิทธิพลของ
พันธุ์หญ้าพืชอาหารสัตว์ในระบบการผลิตแบบอินทรีย์ในชุดดินโคราช. ในงานประชุมสัมมนาวิชาการ
เกษตร ประจำปี 2552 คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

พิชิต รอดชุม ปรีชา ศิริสม คงสัจย์ตา แสงชัย ยุทธนา นนทะสี และนันทพร มะสุใส. 2553. อิทธิพล
ของจุลินทรีย์อีเอ็มต่อผลผลิตและองค์ประกอบทางเคมีของหญ้ากินนีสีม่วง. รายงานผลการวิจัย
วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม.

ผู้วิจัยท่านที่ 5

1. ชื่อ (ไทย) นางสาวพรจิต สอนสีดา
(อังกฤษ) Miss Pornjit Sonseeda
2. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : 3-4805-00207-74-8
3. ตำแหน่งบริหาร : -
ตำแหน่งวิชาการ : อาจารย์
4. หน่วยงานที่สังกัด : สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม
โทรศัพท์ : 0-4254-3222
โทรสาร : 0-4254-3122
โทรศัพท์มือถือ : 08-8729-2336
E-mail : Pronjitson@Gmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ	ระดับปริญญา	อักษรย่อ ปริญญา	คณะวิชา	สาขาวิชา	ชื่อสถาบันการศึกษา
2556	ปริญญาเอก	ปร.ด.	เกษตรศาสตร์	สัตวศาสตร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2552	ปริญญาโท	วท.ม.	เกษตรศาสตร์	สัตวศาสตร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2549	ปริญญาตรี	วท.บ.	เกษตรศาสตร์	สัตวศาสตร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น

6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

1. สรีระวิทยาการสืบพันธุ์ในสัตว์เลี้ยง (Reproductive Physiology of Domestic Animals)

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 แผนงานวิจัยในฐานะผู้อำนวยการแผนการวิจัย (ไม่มี)

7.2 โครงการวิจัยในฐานะที่ตนเองเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ

T. Vongpralub, J. Chasombat, S. Sirisathien³, Y. Phasuk¹ and P. Sonseeda. 2013. Vitrification of Thai native cattle oocyte: Effects of ethylene glycol concentrations, linoleic acid albumin and cholesterol-loaded methyl- β -cyclodextrin

7.4 งานวิจัยที่เผยแพร่การตีพิมพ์

Pronjit Sonseeda, Thevin Vongpralub and Banyut Laopaiboon. 2013. Effects of the environmental factors, age and breeds on semen characteristics in Thai indigenous chicken: a one-year study. TJVM. Vol 43(3)

Pronjit Sonseeda, Thevin Vongpralub and Bunyut Laopaiboon. 2013. The Effect of Storage Period on Semen Quality and Fertility of Thai Native Chicken Frozen Semen. KKU Vet J. 23(1):

Pronjit Sonseeda, Thevin Vongphalub, Jatupron Phongpeng. 2011. Effect of Solid Storage on Subsequent Quality of Boar Semen. KKU Vet J. 21(2):164-171.

- พรจิต สอนสีดา, เทวินทร์ วงษ์พระลับ, บัญญัติ เหล่าไพบูลย์ และ พิษณุรัตน์ แสนไชยสุริยา.** 2555. ผลของอายุและสายพันธุ์ต่ออัตราการเคลื่อนที่, อัตราการรอดชีวิตและความสมบูรณ์พันธุ์ของน้ำเชื้อแบบแช่แข็งของพ่อพันธุ์ไก่พื้นเมือง. เกษตร 40 ฉบับพิเศษ 2 : 334-338.
- เทวินทร์ วงษ์พระลับ, พรจิต สอนสีดา และ บัญญัติ เหล่าไพบูลย์.** 2555. ผลของ cysteine และ glutathione ต่อคุณภาพน้ำเชื้อไก่พื้นเมืองไทยแบบแช่แข็ง. เกษตร 40 ฉบับพิเศษ 2 : 339-342.
- Thevin Vongpralub, Apiruk Utha, Jatupron Pongpeng, Pornjit Sonseeda and Wichuda Yindee.** 2011. A comparison of the simple vapour method and programmable freezer on motility and fertility of frozen Thai native chicken semen. The 3rd International Conference on Sustainable Animal Agriculture for Developing Countries.
- พรจิต สอนสีดา, ยุพิน ผาสุข, สีนชัย วิโรจน์วุฒิกุล, และเทวินทร์ วงษ์พระลับ.** 2554. ผลของการเก็บรักษาน้ำเชื้อในรูปแบบวุ้นที่อุณหภูมิ 5 °ซ ต่อการเคลื่อนที่และอัตราการผสมติดของน้ำเชื้อไก่พื้นเมือง. วารสารเกษตร ปีที่ 39(1):
- พรจิต สอนสีดา, จุฬานีย์ น่วมจิตร, เทวินทร์ วงษ์พระลับ และยุพิน ผาสุข.** 2552. ผลของระดับ DMSO ต่ออัตราการเคลื่อนที่และอัตราการรอดชีวิตของอสุจิน้ำเชื้อไก่แบบแช่แข็ง. วารสารเกษตรนเรศวร ปีที่ 12 (ฉบับพิเศษ): 34-38.
- พรจิต สอนสีดา, เทวินทร์ วงษ์พระลับ และยุพิน ผาสุข.** 2552. ผลการเจือจางต่อคุณภาพน้ำเชื้อและอัตราการผสมติดในไก่พื้นเมืองภายหลังการเก็บรักษา. การสัมมนาวิชาการเกษตรประจำปี 2552 คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. หน้า 73-75.
- พรจิต สอนสีดา, เทวินทร์ วงษ์พระลับ และยุพิน ผาสุข.** 2552. ผลของการเก็บรักษาน้ำเชื้อในรูปแบบของวุ้นภายใต้การเก็บรักษาที่อุณหภูมิ 5 °C ต่อคุณภาพของน้ำเชื้อในไก่พื้นเมือง. การประชุมวิชาการสัตวแพทยศาสตร์ มข. ครั้งที่ 10 วิกฤตเศรษฐกิจโลก: การปรับตัวของครัวไทยสู่ครัวโลก. หน้า 173-177.
- พรจิต สอนสีดา, จุฬานีย์ น่วมจิตร, ยุพิน ผาสุข และเทวินทร์ วงษ์พระลับ.** 2550. ผลของระยะเวลาของการเก็บรักษาน้ำเชื้อเจือจางในไก่พื้นเมืองต่ออัตราการผสมติด. ประชุมวิชาการสัตวแพทย์ ครั้งที่ 8 คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. หน้า 43-46.
- เทวินทร์ วงษ์พระลับ, ยุพิน ผาสุข, บัญญัติ เหล่าไพบูลย์, จุฬานีย์ น่วมสุข และ พรจิต สอนสีดา.** 2550. ผลของชนิดน้ำยาเจือจางต่อคุณภาพน้ำเชื้อไก่. การประชุมวิชาการสัตวศาสตร์ ครั้งที่ 3 เรื่องยุคใหม่กับการเปลี่ยนแปลงปศุสัตว์ไทย. ภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. หน้า 196-203.
- พรจิต สอนสีดา, ยุพิน ผาสุข, เทวินทร์ วงษ์พระลับ.** 2552. ผลของจำนวนอสุจิและปริมาณน้ำเชื้อในการผสมเทียมด้วยน้ำเชื้อแบบแช่แข็งต่ออัตราการผสมติดและ ฟักออกในไก่พื้นเมือง. เรื่องปศุสัตว์ไทยในกระแสเศรษฐกิจถดถอย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. การประชุมวิชาการสัตวศาสตร์ ครั้งที่ 5: 150-160.

ผู้วิจัยท่านที่ 6

- ชื่อ (ไทย) นายปรีชา ศิริสม
(อังกฤษ) Mr. Preecha Sirisom
- หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : 3-4403-00456-50-7
- ตำแหน่งบริหาร : รองคณะบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย คณะเกษตรและเทคโนโลยี
ตำแหน่งวิชาการ : ครูชำนาญการพิเศษ (คศ. 3)

4. หน่วยงานที่สังกัด : สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม
 โทรศัพท์ : 0-4253-2471
 โทรสาร : 0-4253-2472
 โทรศัพท์มือถือ : 08-8729-2336
 E-mail : chakalo49@hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ	ระดับปริญญา	อักษรย่อ ปริญญา	คณะวิชา	สาขาวิชา	ชื่อสถาบันการศึกษา
2551 2529	ปริญญาโท ปริญญาตรี	วท.ม. ทษ.บ.	เกษตรศาสตร์ ผลิตกรรม การเกษตร	สัตวศาสตร์ โคนม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร แม่โจ้ จ. เชียงใหม่

6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

1. พืชอาหารสัตว์และการจัดการทุ่งหญ้า
2. การจัดการระบบฟาร์ม (Farming System Management)

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อโครงการวิจัย	ปี พ.ศ.	แหล่งทุนวิจัย
1. อิทธิพลของอายุการตัดต่อ ผลิตผล และคุณภาพอาหารสัตว์ของข้าวฟ่างอาหารสัตว์ต้นแม่และต้นตอพันธุ์ IS 23585 ที่ปลูกในดินชุดโคราช (Oxic Paleustults)	2550	งบสนับสนุนส่งเสริมงานวิจัย วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม
2. ผลิตผลและองค์ประกอบทางเคมีของหญ้าอ้อยหนูริมฝั่งแม่น้ำโขงหลังน้ำลด กรณีศึกษา ตำบลท่าค้อ อำเภอมือเมือง จังหวัดนครพนม	2552	งบสนับสนุนส่งเสริมงานวิจัย วิทยาลัยเกษตร ฯ นครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม

7.2 งานวิจัยที่เสร็จแล้ว

ปรีชา ศิริสม. 2551. อิทธิพลของอายุการตัดต่อ ผลิตผล และคุณภาพอาหารสัตว์ ของข้าวฟ่างอาหารสัตว์ต้นแม่และต้นตอพันธุ์ IS 23585 ที่ปลูกในดินชุดโคราช (Oxic Paleustults). สาขาวิชาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม.

วรินทร์ วงศ์สามารถ และ ปรีชา ศิริสม . 2552. การศึกษาผลิตผลและคุณภาพเมล็ดพันธุ์ของหญ้าลูกผสม *Brachiaria spp* ที่ปลูกโดยใช้เมล็ดพันธุ์และต้นตอ. ในรายงานการประชุมวิชาการการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ครั้งที่ 2 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยนครพนม, นครพนม.

